

Ståle Eskeland

Torgersen-saken:

***Gjenopptakelseskommisjonens sviktende grunnlag for
å avslå kravet om gjenopptakelse¹***

Oslo 5. september 2008

¹ Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 (sak nr. 2004-0071).

Innholdsoversikt

FORORD	2
1. Innledning	3
2. De tekniske bevisene	5
2.1 Oversikt, problemstilling og konklusjon.....	5
2.2 Grunnlaget for at vi vet at de tekniske bevisene var avgjørende for domfellelsen i 1958	7
2.3 Sakkyndige utredninger om de tekniske bevisene i 1958 og 2006	8
2.4 De tekniske bevisene slik de ble vurdert i 1958 og 2006.....	9
2.4.1 Hvordan fremstillingen nedenfor er bygd opp	9
2.4.2 Tannbittbeviset.....	10
2.4.3 Avføringsbeviset	13
2.4.4 Barnålbeviset.....	16
2.5 Oppsummering og konklusjoner om de tekniske bevisene.....	21
3. Blodbeviset	22
3.1 Blod på åstedet og på Rigmor Johnsen	22
3.2 Gjerningspersonen må ha fått blod på seg	22
3.3 Torgersens klær hadde ikke spor av ferskt blod	22
3.4 Flekker på Torgersens klær. Negleavskrap	24
3.4.1 Gjenopptakelseskommissjonens påstand om blod på Torgersen	24
3.4.2 Oppsummering og konklusjon	30
3.5 Oppsummering og konklusjon om blodbeviset	30
4. Vitnet Johanne Kristine Olsen	31
5. Politiets og påtalemyndighetens kjennskap til vitnet Ørnulf Bergersen	34
6. Gjenopptakelseskommissjonens forhold til utredninger og uttalelser fra forskere innenfor medisin og naturvitenskap	39
6.1 Innledning	40
6.2 Brev fra ti forskere til Gjenopptakelseskommissjonen av 18. september 2006	40
6.3 Brev signert av 270 forskere innenfor medisin og naturvitenskap overlevert justisminister Knut Storberget 9. juni 2008	43
6.3.1 Brevet.....	43
6.3.2 Janne Kristiansens (Gjenopptakelseskommissjonens) tilsvare av 24. juni 2008	46
7. Gjenopptakelseskommissjonens forhold til DRK	54
8. Offentlig kritikk av Gjenopptakelseskommissjonens avgjørelse	55
9. De nåværende medlemmer av Gjenopptakelseskommissjonen er inhabile	65
10. Avsluttende kommentar og konklusjon	67

FORORD

Denne utredningen er skrevet som ledd i det fortsatte arbeidet for å få gjenopptatt Torgersen-saken, etter at Kommisjonen for Gjenopptakelse av straffesaker avsto kravet om gjenopptakelse 8. desember 2006.

Kjernen i gjenopptakelssaken er, kort fortalt: Fredrik Fasting Torgersen ble i 1958 dømt til livsvarig fengsel for drap på en ung kvinne. Årsaken til at han ble dømt var de sakkyndiges påstand om at tre tekniske bevis (kalt tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset) med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. Alle andre forhold ble tolket i lys av dette, også bevis som ellers ville ført til frifinnelse fordi de utelukker at Torgersen kan ha utført drapet. Det gjelder for eksempel blodbeviset som behandles særskilt i denne utredningen.

Det er i dag på det rene at de tekniske bevisene ble feiltolket. Det er ikke noe som helst grunnlag for de sakkyndiges påstand i 1958. Likevel ble ikke saken gjenopptatt av Gjenopptakelseskommisjonen. Det skyldes en rekke grove feil i de faktiske forutsetningene som avgjørelsen bygger på. Det er det som dokumenteres i denne utredningen.

Adressaten for utredningen er Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommisjonen), som skal behandle saken på nytt så snart det er avklart om kommisjonens medlemmer fremdeles har den nødvendige habilitet (spørsmålet er brakt inn for domstolene og er for tiden under behandling ved Borgarting lagmannsrett). Men utredningen vil bli distribuert til og lest av mange andre med varierende kjennskap til Torgersen-saken. De som ikke kjenner saken godt henvises til Ståle Eskeland: *Bevisene i Torgersen-saken* av 5. april 2005. Kapittel 1 gir en oppsummering. Utredningen er tilgjengelig på universitetsbibliotekene og ligger også på Torgersens hjemmeside www.torgersensaken.no. Også denne utredningen blir lagt ut på Torgersens hjemmeside sammen med mye annet materiale om Torgersen-saken.

En rekke personer har lest utkast for å sikre best mulig mot feil i den faktiske fremstillingen. De har også kommet med gode råd om fremstillingsformen. Jeg takker dem alle under ett.

Oslo 5. september 2008

Ståle Eskeland

1. Innledning

Den 8. desember 2006 avslo Gjenopptakelseskommisjonen Fredrik Fasting Torgersens begjæring om gjenopptakelse av straffesaken fra 1958.

I brev av 11. desember 2006 påviste advokat Erling Moss at kommisjonen legger feilaktige faktiske forutsetninger til grunn på avgjørende punkter. Han ba om at kommisjonen behandlet saken på nytt. Ved brev av 15. desember 2006 avviste kommisjonens leder, Janne Kristiansen, henvendelsen ved kort å fastslå at saken var ferdigbehandlet. Hun avslo m.a.o. å forholde seg til Moss sin anførsel om feil i avgjørelsen. Moss anmeldte deretter kommisjonens medlemmer til påtalemyndigheten. Anmeldelsen ble etterforsket av Spesialenheten, som anmodet Janne Kristiansen om å avgi forklaring (politiforklaring), men hun imøtekom ikke anmodningen. I stedet skrev hun brev til Spesialenheten av 23. mai 2007. I brevet innrømmet Kristiansen i det vesentlige de feilene som Moss hadde påvist. Hun hevdet imidlertid at feilene var uten betydning for kommisjonens avgjørelse.

I intervju i Juristkontakt nr. 7/2007 ga Kristiansen videre uttrykk for at feilene var bagatellmessige og uten betydning for kommisjonens avgjørelse:

”Advokat Moss, som er av Torgersens forsvarere, har påpekt enkelte unøyaktigheter i avgjørelsen, nærmest kommafeil. Men dette er i hovedsak åpenbare skrivefeil som ikke røkter ved konklusjonene, sier Kristiansen bestemt.”

Ved skriv av 17. juli 2007 fremsatte advokat Moss på nytt krav om at Torgersens begjæring om gjenopptakelse av 25. februar 2004 skulle behandles på nytt. Han fremmet samtidig krav om at saken skulle behandles med settekommisjon, idet han anførte og begrunnet at de medlemmene av kommisjonen som avslo kravet om gjenopptakelse 8. desember 2006 er inhabile ved en fornyet behandling.

Kommisjonens svar var at ingen medlemmer av kommisjonen anses inhabile. Klage til Justisdepartementet ble avvist på formelt grunnlag. Det ble også resultatet da Torgersen anla sak for Oslo tingrett om inhabilitetsspørsmålet. Avgjørelsen i Oslo tingrett er anket til Borgarting lagmannsrett, som i skrivende stund ikke har truffet avgjørelse.

I påvente av at inhabilitetsspørsmålet skal bli endelig avgjort, har kommisjonen stilt behandlingen av kravet om fornyet behandling i bero.

I mellomtiden har jeg arbeidet videre med en detaljert gjennomgåelse av kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006. Dette har avdekket en rekke nye faktiske feil, hvorav noen ikke er påberopt i advokat Moss sitt skriv av 17. juli 2007. Nedenfor redegjør jeg for noen av dem. I noen grad kommer jeg også inn på feil som er påberopt i skrevet fra advokat Moss.

De faktiske og grove feilene i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse som jeg dokumenterer i denne utredningen, gjelder:

- De tekniske bevisene (tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset)
- Blodbeviset
- Vitneforklaringen fra Johanne Kristine Olsen
- Politiet og påtalemyndighetens kjennskap til vitnet Ørnulf Bergersen
- Utredninger og uttalelser fra forskere innenfor medisin og naturvitenskap

Kommisjonen har tatt feil også på en rekke andre punkter. Jeg angir bare stikkordmessig de viktigste:

- Torgersen har alibi
- Torgersen kunne ikke ha truffet Rigmor Johnsen like før kl. 23.00, slik drapsteorien forutsetter
- Brannen ble påtent etter at Torgersen ble pågrepet

For øvrig kan jeg ikke se at anførslene i *Bevisene i Torgersen-saken* av 5. april 2005 på noe vesentlig punkt er tilbakevist i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006. Det langt fleste sidene i den 528 lange avgjørelsen er gjengivelser av partenes anførsler. Vurderingene er gjennomgående knappe. Konklusjonene er uholdbare.

Denne utredningen kunne vært mye mer omfattende. Det som påvises av faktiske feil og som kommer i tillegg til de feilene som advokat Moss påviste i sitt skriv av 17. juli 2007, er imidlertid mer enn tilstrekkelig til å begrunne kravet om at Torgersens begjæring om gjenopptakelse skal tas til følge når kommisjonen skal behandle saken på nytt.

Konklusjonen er:

Kommisjonen har tatt feil på alle sentrale punkter når det gjelder sakens fakta, og så å si alltid i Torgersens disfavør. Feilene er grunnleggende og derfor av avgjørende betydning for gjenopptakelsesspørsmålet. Dersom kommisjonen hadde bygd på riktige faktiske forutsetninger, ville saken uten tvil blitt gjenopptatt.

2. De tekniske bevisene

2.1 Oversikt, problemstilling og konklusjon

Tre naturvitenskapelige spor var utvilsomt² avgjørende for at Torgersen ble dømt i 1958. De tre sporene er blitt kalt tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset. Jeg bruker de samme betegnelse, selv om det, ut fra det vi i dag vet, språklig ikke er treffende. Disse ”bevisene” er ikke bevis for Torgersens skyld. Det er kun tale om spor som angivelig ble funnet på åsted, offer og Torgersen, og som i 1958 ble feiltolket slik at de knyttet Torgersen til drapet med meget stor grad av sikkerhet.

Feiltolkningene er påvist i detalj i utredningen *Bevisene i Torgersen-saken* av 5. april 2005, men dokumentasjonen den gangen førte likevel ikke til at saken ble gjenopptatt. Dette var helt uventet, og på grunnlag av det omfattende materialet som var lagt fram, uforståelig. Professor Per Brandtzæg var av samme oppfatning. Han var som kjent kommisjonsoppnevnt sakkyndig på avføringsbeviset under kommisjonens muntlige høring 27. – 30. mars 2006. Han har også studert det materialet som foreligger om tannbittbeviset og barnålbeviset.

På denne bakgrunn ble jeg enig med professor Brandtzæg om å gå detaljert gjennom Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006, for å se om det var forhold vedrørende de tre tekniske bevisene som de kunne ha oversett eller misforstått. Resultatet av denne analysen er nedfelt i:

Notat 25. april 2008. Torgersen-saken: De tekniske bevisene i 1958 og i 2006.

Notatet vedlegges som vedlegg 1.

Konklusjonen i notatet er at Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 om å avslå Torgersens krav om gjenopptakelse, bygger på en rekke feil for så vidt gjelder tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset. Vi skriver:

”Vi anser våre konklusjoner som sikre i den forstand at det ikke er mulig å tolke de dokumenterte utsagn på andre måter i en søken etter sannheten.”

² Gjenopptakelseskommisjonen legger til dels til grunn at de tekniske sporene ikke var viktige for domfellelsen.

Det er utvilsomt feil, hvilket vil fremgå av den følgende fremstillingen.

Advokat Moss har gjennomgått notatet. Han er enig i konklusjonene og kan ikke se at noen annen slutning er mulig på grunnlag av de fakta som dokumenteres i notatet.

Den følgende fremstillingen bygger på notatet av 25. april 2008. Fremstillingen er i stor utstrekning innarbeidet i punkt 2 nedenfor. I noen grad er fremstillingen supplert.

Problemstillingen er hvorvidt kommisjonen i sin avgjørelse av 8. desember 2006 bygger på korrekte fakta med hensyn til hva som ble lagt til grunn for domfellelsen i 1958.

Domfellelsen av 1958 bygger på følgende fakta, oppsummert:

- Tannbittbeviset: Et bittmerke i den dreptes bryst knyttet Torgersen til drapet.
- Avføringsbeviset: En avføringsrest på Torgersens sko stammet fra åstedet.
- Barnålbeviset: Fem barnåler i Torgersens dress stammet fra åstedet.
- Felles: De tre tekniske bevisene knyttet Torgersen til drapet med nær 100 prosent sikkerhet.

Gjenopptakelseskommisjonen har lagt til grunn i 2006, oppsummert:

- Tannbittbeviset: Juryen anså ikke bittsporet som et viktig bevis for Torgersens skyld.
- Avføringsbeviset: Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) og kommisjonsoppnevnt sakkyndig professor Per Brandtzæg, underkjente ikke verdien av avføringsbeviset.
- Barnålbeviset: De sakkyndige i 1958 konkluderte ikke med at de fem barnålene i Torgersens dress stammet fra åstedet. Det er ikke mulig å vite hvilken vekt juryen la på barnålbeviset i 1958. Bevisverdien av barnålbeviset er ikke svekket i forhold til verdien i 1958.
- Felles: De sakkyndige i 1958 konkluderte ikke med at tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet.

Det er uten videre klart at det som ble lagt til grunn i 1958 ikke er forenlig med det som Gjenopptakelseskommisjonen hevder ble lagt til grunn. Spørsmålet er derfor om det kommisjonen skriver er mulige tolkninger av det som ble lagt til grunn i 1958. Den følgende fremstillingen vil vise at svaret utvilsomt er nei. I det alt vesentlige bygger Gjenopptakelseskommisjonen på faktiske forutsetninger som objektivt sett ikke har dekning i sakens realiteter. Ingen, heller ikke kommisjonen, kan tolke seg bort fra dette.

Konklusjon:

Dersom Gjenopptakelseskommissjonen hadde lagt riktig faktum til grunn for så vidt gjelder de tekniske bevisene, måtte saken uten tvil ha blitt gjenopptatt.

2.2 Grunnlaget for at vi vet at de tekniske bevisene var avgjørende for domfellelsen i 1958

Juryens avgjørelse i 1958 var ikke begrunnet, slik lovens ordning er. Vi vet likevel hva juryen bygde på. Dette skyldes:

- At de sakkyndiges skriftlige rapporter fra 1958 fremdeles finnes og at det gjennom avisreferater er kjent hva de sakkyndige sa under hovedforhandlingen.
- At sakens aktor, statsadvokat L. J. Dorenfeldt, og administrerende dommer, lagmann Kristian Lunde, hver for seg i ettertid har bekreftet skriftlig det man kan lese seg til av rapportene og avisreferatene.
- At det ikke finnes noe i saken som kan understøtte den mulighet at juryen ikke bygde på uttalelsene fra de sakkyndige.

Statsadvokat L.J. Dorenfeldt utarbeidet et fyldig notat av 17. desember 1958 om bevisene som ble fremført under hovedforhandlingen, herunder om hva de sakkyndige anførte eller konkluderte med under hovedforhandlingen. Dorenfeldt skrev at notatet inneholder en

”... bred, samlet fremstilling av det bevismaterialet som lagretten bygget sin avgjørelse på.”³

I et underskrevet utkast til kjennelse fra 1959 om å avslå Torgersens begjæring om gjenopptakelse, skrev lagmann Kristian Lunde (min understrekning):

” ... lagmannsretten vil uttale at den brede faktiske fremstilling av saken og dens bevisligheter som statsadvokaten har gitt i sin redegjørelse av 17.

³ Gjenopptakelseskommissjonen skriver at den har ”iaktatt” Dorenfeldts redegjørelse (s. 47) og den har sitert setningen (s. 48). Det er derfor ingen tvil om at Gjenopptakelseskommissjonen har vært klar over betydningen av Dorenfeldts redegjørelse.

*desember 1958 ... på alle vesentlige punkter gir et korrekt og objektivt bilde av saken, slik den ble rullet opp under hovedforhandlingen i lagmannsretten.*⁴

Jeg legger til grunn at det som er referert av Dorenfeldt om hva de sakkyndige faktisk sa under hovedforhandlingen 2. – 16. juni 1958, og som bekreftes av lagmann Lunde, uomtvistelig er riktig. I det følgende siteres fra Dorenfeldts redegjørelse under overskriften *Dorenfeldt/Lunde 1958/59*.

Det er ingen uoverensstemmelser mellom de sakkyndiges skriftlige uttalelser i 1958 og det de forklarte muntlig under hovedforhandlingen i 1958. Men de sakkyndiges uttalelser i retten er i noen grad enda klarere enn deres skriftlige rapporter med hensyn til sikkerheten for at de tre tekniske bevisene knyttet Torgersen til drapet. Det var de sakkyndiges uttalelser under hovedforhandlingen juryen fikk høre.

En vurdering av om Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse bygger på riktig oppfatning med hensyn til hva som ble lagt til grunn i 1958, beror derfor strengt tatt på en sammenstilling med det de sakkyndige sa i retten og det kommisjonen legger til grunn. Det er imidlertid selvsagt at de sakkyndiges skriftlige uttalelser, som lå til grunn for deres muntlige forklaringer i retten, står sentralt når de sakkyndiges uttalelser i 1958 skal holdes opp mot det kommisjonen skriver i sin avgjørelse av 8. desember 2006.

Når det gjelder barnålbeviset, har jeg sitert noen avisreferater av hva de sakkyndige, professor Printz og professor Mork, sa i retten i 1958. Avisreferater kan være unøyaktige eller feil, men ikke på det punkt som her er av interesse: De sakkyndige sa, ifølge uavhengige avisreferater, at barnålene i dressen og på åstedet var så særpregede og sjeldne at det kunne være barnåler fra kaukasisk gran eller en mutasjon. Dette er ikke noe journalistene kan ha funnet på. Det var dette juryen fikk høre. Vi vet i dag at barnålene ikke var enestående eller sjeldne. Det var barnåler fra vanlig norsk gran uten spesielle kjennetegn.

2.3 Sakkyndige utredninger om de tekniske bevisene i 1958 og 2006

⁴ Gjenopptakelseskommisjonen siterer Lundes uttalelse (s. 48). Det er derfor heller ingen tvil om at Gjenopptakelseskommisjonen har vært klar over at Lunde uten reservasjoner stilte seg bak Dorenfeldts redegjørelse for hva juryen hadde fått høre fra de sakkyndige under hovedforhandlingen.

Domfellelsen av Torgersen i 1958 var, som nevnt ovenfor, basert på uttalelser fra en rekke presumptivt sakkyndige, som dels avga skriftlige uttalelser, dels forklarte seg under hovedforhandlingen.

I forbindelse med gjenopptakelsessakene i 1997-2001 og 2004-2006 ble det utarbeidet en rekke nye skriftlige utredninger om hvorvidt tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset kunne knytte Torgersen til drapet. De som utarbeidet utredningene omtales i det følgende under fellesbetegnelsen ”de nye sakkyndige”. Noen av dem (Brandtzæg, Flood, Whitaker, Senn, Venn og Økland) forklarte seg for kommisjonen under den muntlige høringen som kommisjonen holdt 27. – 30. mars 2006. Hele høringen ble tatt opp på lydbånd/video.

I strid med loven ble uttalelsene fra de sakkyndige i 1958 ikke forelagt for Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) den gang. DRK har imidlertid avgitt uttalelser om tannbittbeviset og avføringsbeviset i 2001 og 2004. Barnålbeviset er ansett å ligge utenfor DRKs kompetanseområde. Det foreligger derfor ingen uttalelse fra DRK om dette beviset.

2.4 De tekniske bevisene slik de ble vurdert i 1958 og 2006

2.4.1 Hvordan fremstillingen nedenfor er bygd opp

For hvert av de tre tekniske bevisene følger fremstillingen nedenfor dette mønsteret (punkt 2.4.2 – 2.4.4):

- Sitater av sakkyndiges uttalelser i 1958 og Dorenfeldts notat av 17. desember 1958 (Dorenfeldt/Lunde 1958/59). Jeg anser det klart at det var det som fremgår av disse sitatene som juryen la til grunn i 1958.
- Sitater fra de nye sakkyndiges uttalelser og uttalelser fra Den rettsmedisinske kommisjon som forelå da Gjenopptakelseskommisjonen traff sin avgjørelse 8. desember 2006.
- Sitat fra Gjenopptakelseskommisjonens vurdering av hvert enkelt bevis i 2006.
- Kommentar og konklusjon.

2.4.2 Tannbittbeviset

(Rettsoppnevnte sakkyndige i 1958: Tannlege Ferdinand Strøm og professor Jens Wærhaug.)

Tannlege Strøm i skriftlig erklæring av 28. april 1958 til retten:⁵

”Konklusjon:

En odontologisk undersøkelse av bittspor sammenlignet med mistenktes tenner vil, hvis der ikke foreligger overensstemmelse, være absolutt frikjennende for mistenkte. Annerledes når det foreligger overensstemmelse. Her blir det alltid et skjønn og det bør utvises forsiktighet, såfremt det ikke foreligger detaljer som må sies å være særlig karakteristiske.

Ved tennene til Fredrik Ludvik Fasting Torgersen foreligger det som nevnt en rekke særlige karakteristika som alle uten unntagelse gjenfinnes i bittsporet hos den drepte. Ut fra et vitenskapelig syn er det etter min oppfatning overveiende sannsynlig at bittmerket i brystet til Rigmor Johnsen skriver seg fra mistenkte Fredrik Ludvik Fasting Torgersen.

Ut fra min personlige erfaring, vel vitende om mitt ansvar, anser jeg bittmerket i brystet til den drepte å være identiske med mistenkte Fredrik Ludvik Fasting Torgersens tenner.” (Understrekingen i original.)

Professor Jens Wærhaug i skriftlig erklæring av 14. mai 1958 til retten:⁶

”Bittsporene i drepte Rigmor Johnsens bryst kan med en til visshet grensende sannsynlighet sies å være etterlatt av Fredrik Ludvig Fasting Torgersen. Det kan ikke utelukkes at andre kan ha gjort det, men denne mulighet er så liten at den neppe kan tas i betraktning.”

Dorenfeldt/Lunde 1958/59:

” ... da professor Wærhaug ble spurt under hovedforhandlingen om denne konklusjon (Wærhaugs konklusjon, min tilføyelse) kunne sies å avvike fra tannlege Ferdinand Strøms, så svarte han at det gjorde den ikke, idet han var

⁵ Andre avsnitt i Strøms konklusjon er sitert i Gjenopptakelseskomisjonens avgjørelse s. 72, andre og tredje avsnitt er sitert på s. 92.

⁶ Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskomisjonens avgjørelse s. 114.

enig med Strøm: "Det er Torgersens tenner som har avsatt bittet. Jeg er overbevist"."

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering (s. 161):

"Det er ... ikke grunnlag for å hevde at tannbittbeviset alene ble tillagt spesielt stor vekt."

Kommentar og konklusjon:

Kommisjonen skriver her at Torgersens påstand om at juryen må ha lagt stor vekt ("alene") på tannbittbeviset er grunnløs: *"Det er ... ikke grunnlag for å hevde"* dette, skriver kommisjonen. Det er ifølge det siterte på det rene at de sakkyndige under hovedforhandlingen i 1958 ga uttrykk for bittmerket i den dreptes bryst var et sikkert bevis for at Torgersen var biteren og dermed også drapsmannen.⁷

DRK har flere ganger behandlet uttalelsene fra Strøm og Wærhaug, og underkjent dem.

Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) 7. august 2000 (uthevelse i original):⁸

"Kommisjonen er av den bestemte mening at sammenligningen mellom bittmerket og Torgersens tannsett ... ikke kan underbygge en absolutt konklusjon verken om at Torgersen har avsatt bittmerket, eller at han ikke har det. Det bør utvises forsiktighet, og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket for stor bevisbyrde."

Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) 3. oktober 2001:⁹

"Kommisjonen opprettholder og forsterker ... den bedømmelsen man ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport datert 7. august 2000: Det bør utvises forsiktighet, og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde."

Det kan tilføyes at tannlege Strøm samme dag som han hadde forklart seg som sakkyndig i retten, selv ga uttrykk for at hans erklæring var et avgjørende bevis for Torgersens skyld. Om dette skriver tannlege Torbjørn Guldseth i Den norske tannlegeforenings Tidende 2007 *Exit Torgersen* (s. 121):

⁷ Det har aldri vært hevdet at biteren er en annen person enn den som drepte Rigmor Johnsen.

⁸ Uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon av 7. august 2000 s. 5. Utdrag HR Bind II s. 403. Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 97.

⁹ Dokumentutdrag Bind IV s. 295. Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 109.

”Pensjonert kollega i Trondheim, Gudmund Graabak, er et artig tidsvitne i den sammenheng. I et brev forteller han at «i 1958 var jeg på et 3 - 4 timers orienteringskurs i rettsodontologi. Vi deltakerne satt ventende på plass i salen da Ferdinand Strøm kom anstigende rett fra rettsalen. Han åpnet ved å si: I dag har jeg avgitt erklæring som gir grunnlag for fellende dom. Jeg er helt sikker i min sak og har god samvittighet. Så fikk vi som første del av kurset se og forklart modellene.”

Det er en kjent sak at tannlege Strøm brukte Torgersen-saken når han i årene som fulgte underviste tannleger og tannlegestudenter i rettsodontologi. Tannlege Stein Brox-Nilsen gir et vitnesbyrd om dette et innlegg i Aftenposten 3. juni 2005 med tittelen: *”Torgersen-saken: Jeg så tannbeviset, og det holdt stikk.”* Her skriver han bl.a.:

”Grunnen til at denne artikkel skrives av undertegnede, er at jeg selv som hjemvendt utenlandsstudent på tilleggskurs i 1973 overvar en forelesning av Strøm. Her ble bittbeviset i Torgersen-saken fremlagt. ... Materialet som jeg med egne øyne så under tannlege Strøms forelesning i 1973, gjør at jeg er overbevist om at det var Torgersen som bet offeret i brystet mordnatten.”

Torgersen kommenterte kronikken i et innlegg i Aftenposten 10. juni 2005 med tittelen *”Biter og drapsmann etter foredrag”*:

”En helt ukjent person har gjort entré i ”Torgersen-saken”. 3. juni skrev tannlege Stein Brox-Nilsen et debattinnlegg. i Innlegget fastslår han at det er jeg som er biteren, altså drapsmannen. I nærmere 33 år har den ukjente tannlegen båret på sin hemmelighet. Han fikk kjennskap til saken i 1973. Så kommer spørsmålet: Hvilke vitenskapelige undersøkelser har han gjort for å komme frem til sin konklusjon? Jo, i 1973 hørte han et foredrag – antagelig med lysbilder – tatt av sakens ”sakkyndige” tannlege Ferdinand Strøm. Her er å tilføye at Strøm var amatør. Han hadde aldri hatt en eneste sak med bitt i levende vev. På toppen av Brox-Nilsens kransekake kommer at da han overvar foredraget, var han student. Det er altså studenten Brox-Nilsen som i Aftenposten 3. juni 2005 utroper meg som biter og drapsmannen, alt etter å ha hørt et foredrag.”

Oppsummert:

1. Det er utvilsomt at tannbittbeviset var et meget viktig bevis for Torgersens skyld i 1958. Kommisjonen bygger på feil faktum - det motsatte faktum - når den legger til grunn at dette ikke var tilfellet.
2. Tannbittbeviset er underkjent av DRK (og en rekke nye sakkyndige). Det er en alvorlig feil at kommisjonen ser bort fra det.

2.4.3 Avføringsbeviset

(Rettsoppnevnte sakkyndige i 1958: Lege Valentin Fürst, professor Henrik Printz, professor C.S. Aaser/amanuensis Anton Skulberg,¹⁰ professor Ove Arbo Høeg.)

Fürsts rapport datert 16. januar 1958:¹¹

”De mikroskopiske bilder av enkelte korn fra siktedes sko og fra avføringsprøvene oppsamlet på åstedet og på avdødes underskjørt viser meget stor likhet med hensyn til mengdeforhold og anordning av noen karakteristiske planteceller (angivelig pallisadeceller av erter eller bønner).”

Printz's rapport av 17. januar 1958:¹²

” ... samtlige fæces-prøver ... fra avdødes klær og fra hennes legeme og endelig fra siktedes turnsko er fullstendig like. Denne likhet omfatter ikke bare alle de karakteristiske og sikkert bestembare celleelementer, som overalt er tilstede i så noenlunde samme innbyrdes mengdeforhold, men også andre egenskaper som farve og konsistens.

En slik overensstemmelse kan neppe være tilfeldig, og det er min oppfatning at samtlige disse prøver – heri også innbefattet den fra siktedes turnsko – stammer fra samme kilde nemlig fra den myrdede.”

Printz's rapport av 4. februar 1958:¹³

”Det som jeg ... kan si med absolutt sikkerhet er at følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet:

1. Fæces, karakterisert ved rester av erter og grovmalt hvetemel på samme måte som fra den myrdede.”

Printz's rapport av 24. februar 1958:¹⁴

¹⁰ Aaser/Skulberg uttalte seg bare om avføringen var fra menneske eller dyr. Deres uttalelse (som gikk ut på at den sannsynligvis var fra menneske) tas derfor ikke med her.

¹¹ Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 183 og s. 215.

¹² Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 171 og 215.

¹³ Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. s.171 (delvis) og s. 215-216.

¹⁴ Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 171 (delvis) og s. 216.

”Den brune flekk som sees på den ene eske (28 a) består av fæces med rikelig innhold av palisade-celler fra erteskaller og svarer således til avføringen fra den avdøde.”

Ove Arbo Høegs rapport av 21. mars 1958:¹⁵

”Prøver av fæces som er funnet på avdødes person og klær og på åstedet, og som må antas uten tvil å stamme fra hennes egen avføring, inneholder slike rester av erter som utgjør en karakteristisk bestanddel av tarminnholdet hos en person som har spist ertesuppe eller ertestuing, dessuten rester av hvetemel.

Prøver av fæces fra siktedes turnsko, hans venstre bukselomme og hans fyrstikkeske inneholder samme slag celler fra erter og til dels hvete.

Jeg har ikke funnet noe som tyder på at fæces fra avdøde og fra siktedes eiendeler ikke stammer fra samme person.”

Dorenfeldt/Lunde 1958/59:¹⁶

”Torgersens sko m.v. hadde stor likhet og ingen avvikelse fra avføringen på åsted og lik. Påtalemyndigheten ga derfor uttrykk for at man meget vel kunne forstå professor Henrik Printz når han uttalte at en slik overensstemmelse neppe var tilfeldig og at det etter hans oppfatning måtte konkluderes med at samtlige prøver stammet fra samme kilde, nemlig fra den drepte. Det måtte iallfall være forsvarlig å trekke den konklusjon at det måtte være overveiende sannsynlig at fæces på Torgersens sko m.v. skrev seg fra liket.”

Professor Trond Eskeland og professor Ragnar Bye i *Avføringsbeviset 1957-2004* s. 7:

”Gjennomgangen av undersøkernes rapporter ... viser entydig og udiskutabelt: Ingen av undersøkerne gjorde funn i avføringsprøvene som knytter Torgersen til åstedet eller avdøde ... Riktignok konkluderer undersøkerne med det motsatte, men konklusjonen er uten støtte i deres egne funn.”

Professor Per Brandtzæg under Gjenopptakelseskommisjonens muntlige høring mars 2006:¹⁷

¹⁵ Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 216.

¹⁶ Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 179 – 180.

¹⁷ Slik Brandtzægs forklaring under den muntlige høringen for Gjenopptakelseskommisjonen er gjengitt i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 209.

”- Det finnes absolutt ikke noe grunnlag for å hevde at antatt avføring fra åstedet/offeret og spor funnet på tiltalte kan knytte Torgersen til drapet. Brandtzæg understreker at han er veldig klar på dette punktet, ut fra sitt vitenskapelige ståsted. Avføringsbeviset er helt uten bevisverdi, og representerer et klassisk eksempel på hvordan sakkyndighetsarbeid som ser bort fra tilfældigheter i funn, kan føre svært galt av sted og overkjøre sunn fornuft. Brandtzæg understreker at vitenskapsmenn ikke utelukkende kan bruke tall og P-verdi, men at de også må bruke sunn fornuft.”

Den rettsmedisinske kommisjon (DRK) 2004:¹⁸

” ... felles for alle (de sakkyndige) er antakelig at de aldri hadde hatt lignende oppdrag. Ingen hadde erfaring med å ”artsbestemme” avføring, ingen hadde antakelig erfaring engang med å identifisere et spor som avføring. Det er tvilsomt om noen av dem noen gang hadde sammenlignet avføringsprøver i den hensikt å bidra til å avgjøre om de kunne stamme fra samme eller ulik kilde. Det var neppe tilgjengelig noen skikkelig metodebeskrivelse for slike sammenligninger engang i rettsmedisinske lærebøker (det er det knapt i dag heller). Og det verken fantes eller finnes gode kilder med informasjon til hvilken grad av individuell variasjon det er mellom ulike avførings”prøver””.

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering (s. 218):

”De nye rapportene som foreligger ved domfeltes begjæring i 2005, herunder uttalelsen fra DRK og uttalelsen fra professor Brandtzæg, representerer kun en vurdering og evaluering av arbeidet og erklæringene til de sakkyndige i 1958, som ikke under noen omstendigheter synes å være egnet til å føre til frifinnelse.”

Kommentar og konklusjon:

Kommisjonen skriver her at nye sakkyndiges uttalelser og DRKs vurdering (2004) ”kun”, dvs. bare eller utelukkende, inneholder en ”vurdering og evaluering” av de sakkyndige uttalelsene fra 1958. Kommisjonen nevner ikke - og forholder seg derfor heller ikke til - DRKs og de nye sakkyndiges samstemmige konklusjon: Avføringsbeviset er uten enhver verdi som bevis for Torgersens skyld. Kommisjonen nevner altså ikke at konklusjonen er den motsatte av det de sakkyndige i 1958 konkluderte med. Kommisjonens

¹⁸ Det siterte er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 179.

vurdering bygger m.a.o. på feil faktum for så vidt gjelder hva de nye sakkyndige og DRK har uttalt om verdien av avføringsbeviset.

2.4.4 Barnålbeviset

(Rettsoppnevnte sakkyndige i 1958: Professor Henrik Printz og professor Elias Mork.)

Gjenopptakelseskommisjonen har uttalt seg om tre spørsmål når det gjelder barnålbeviset, som jeg behandler under A, B og C nedenfor:

A. De sakkyndiges uttalelser i 1958 om opphavet til barnålene i Torgersens dress

Professor Henrik Printz 1958:¹⁹

”Den type som forekommer i kjelleren utmerker seg ved å ha forholdsvis korte nåler som er temmelig jevnt avsmalende oppover og i toppen uttrukket til en skarp spiss. Det er hevet over enhver tvil at samtlige 5 nåler som er funnet på siktedes klær alle er av denne samme type og at de i enhver henseende stemmer med nålene fra kjelleren. I en blanding vil det være helt umulig å holde dem fra hverandre.”

Professor Elias Mork 1958:²⁰

”Det er full overensstemmelse både i form og størrelse mellom de barnåler som stammer fra kjelleren og de barnåler som er samlet på siktedes klær.

Da barnålenes lengde i vesentlig grad er avhengig av vekstbetingelsene, mens formen er en mer arvelig egenskap, er det meget stor sannsynlighet for at så like barnåler, – både i lengde og form – er av samme mortre.”

Printz (Aftenposten morgen 10. juni 1958):²¹

¹⁹ Det siterte er delvis sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 258.

²⁰ Andre avsnitt i sitatet er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 219.

²¹ Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 72–73. Morgenposten 10. juni 1958 refererer Printz på samme måte, både med hensyn til sjeldenhet (*”aldri ... sett maken”*) og med hensyn til muligheten for kaukasisk opprinnelse. Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 82–83.

”Professoren hadde aldri sett maken, og han hadde til og med vært inne på tanken at juletreet kunne skrive seg fra Kaukasien.”

Printz (Morgenbladet for 10. juni 1958):²²

”Blom Har De sett nåler av den sjeldne type før?

Printz: Nei, aldri.

Blom: Hvorfor er nålene så korte?

Printz: Muligens fordi treet har vokst i skygge og i dårlig jord, muligens står vi foran en mutasjon..”

Mork (Morgenbladet 10. juni 1958):²³

”Professor Elias Mork bekreftet Printz’s uttalelser på alle punkter.

Sammenligning av nålene i klærne og nålene direkte fra treet viser full overensstemmelse.

Dorenfeldt: Kan De gi oss noen sannsynlighetsgrad?

Mork: Jeg vil nødvendig nevne prosenttall, men jeg vil si at jeg anser det for meget sannsynlig at nålene stammer fra samme tre. Jeg finner det dessuten påfallende og eiendommelig at ingen av de nåler som ble funnet i klærne ligner det minste på de nåler man kan finne ute i skog og mark.”

Dorenfeldt/Lunde 1958/59:

”Dette er et naturvitenskapelig bevis av første klasse, fordi det viste seg at det her gjaldt barnåler av en så ekstraordinær art at de sakyndige (professor Henrik Printz og professor Elias Mork, min tilføyelse) kunne trekke konklusjoner som ellers ikke ville vært mulige.”

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering (s. 261):

”Kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for domfeltes anførsel om at Mork og Printz påsto at barnålene i dressen stammet fra barnålene i kjelleren.”

²² Avisreferater fra hovedforhandlingen 2.–16. juni 1958 s. 81.

²³ S. st.

Kommentar og konklusjon:

Kommisjonen skriver her at de sakkyndige i 1958 ikke konkluderte med at barnålene i Torgersens dress stammet fra kjelleren der offeret ble funnet. Sitatene viser imidlertid både at de sakkyndige faktisk sa det domfelte anfører og at Dorenfeldt og Lunde oppfattet dem slik. Gjenopptakelseskommisjonen skriver det motsatte. Det er altså feil.

B. Hva juryen bygde på når det gjelder verdien av barnålbeviset i 1958

Det vises til de siterte uttalelsene fra Printz, Mork og Dorenfeldt/Lunde under avsnitt A.

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering (s. 263):

”Det er uvisst hvorvidt, og i så fall i hvilken grad, lagretten la vekt på barnålbeviset i 1958.”

Kommentar og konklusjon:

Kommisjonen skriver her at det er et åpent spørsmål (”uvisst”) hvilken vekt juryen tiller barnålbeviset. Å legge dette til grunn kunne hatt noe for seg dersom enkelte sakkyndige i 1958 hadde sagt at barnålbeviset knyttet Torgersen til drapet, mens andre sakkyndige hadde sagt det motsatte. Eller dersom de sakkyndige hadde gitt uttrykk for ulike grader av tvil om bevisverdien. Men dette er ikke tilfellet. Tvert imot: De sakkyndige var krystallklare på at barnålbeviset var et meget tungtveiende bevis (Dorenfeldt/Lunde 1958/59: ”*et naturvitenskapelig bevis av første klasse*”). Den eneste rimelige slutningen man kan trekke av de sakkyndiges konklusjoner er at barnålbeviset må ha vært av stor betydning for juryens skyldig-kjennelse, altså det motsatte av hva kommisjonen skriver. Kommisjonens forutsetning at det er ”uvisst” hvilken vekt lagretten la på barnålbeviset, er derfor feil.

C. Hvorvidt verdien av barnålbeviset er svekket i 2006 i forhold til i 1958

Det vises til Printz’, Morks og Dorenfeldt/Lundes uttalelser sitert under A.

Barnåler fra kjelleren finnes fremdeles i motsetning til barnålene fra dressen. Men siden de sakkyndige i 1958 konkluderte med at barnålene fra kjelleren og i dressen var fullstendig like, vil granskning av dem fra kjelleren være

tilstrekkelig for å kunne ta stilling til om konklusjonen til Printz og Mork om at barnålene var enestående (og derfor et bevis for Torgersens skyld).

Professor Klaus Høiland (biologi), professor Morten Laane (biologi) og forskere ved Norsk Institutt for skogforskning (NISK) har alle sett barnålene fra kjelleren (forskerne fra NISK ble opprinnelig engasjert av påtalemyndigheten.) Samtlige konkluderer med at barnålene er fra vanlig norsk gran og at de ikke skiller seg fra barnåler som kan finnes på undertrykte grantrær (dvs. som vokser i skygge) ute i skogen:

Høiland og Laane (2003):²⁴

*”Fra Oslo Politidistrikt fikk vi 14. desember 1999 lånt det som fremdeles fins av de opprinnelige barnålene fra kjelleren. De lå i ei petriskål sammen med alskens bøss fra kjelleren. Det var vanlig norsk gran *Picea abies* (L. Karst). All tvil om at dette kunne være noe eksotisk treslag ble ryddet av veien ved første blick.*

...

[Slike barnåler] fins på nær sagt et hvert undertrykt grantre i skyggefull skog. De opptrer samlet på slike trær, slik at alle nålene vil ha omtrent ens form og størrelse. ... Kort sagt: Barnålene fra åstedet lar seg ikke skille fra kontrollnåler fra undertrykte grantrær ute i skogen.”

Norsk Institutt for skogforskning (NISK) (2001):²⁵

”Etter vår mening har Laane og Høiland bidratt til å få frem at man i skog kan finne trær som har mer eller mindre av nåler med lengde og bredde og spissvinkel lik nålene fra det gamle juletreet i Skippergt. 10.”²⁶

Professor Kaare Venn fra NISK var oppnevnt sakkyndig under Gjenopptakelseskommissjonens åpne høring om bl.a. barnålbeviset i mars 2006. I kommissjonens avgjørelse er Venns forklaring under den åpne høringen i mars 2006 korrekt referert bl.a. slik:²⁷

”Laane og Høiland konkluderte med at grannåler av slik størrelse og form ikke er uvanlig i skogen. NISK har gitt dem rett i at de kan finnes og er ikke uvanlige Nåler av den aktuelle størrelsen er ... ikke den vanligst forekommende i norsk skog, men finnes jevnt over på sine steder; på grener på spesielle trær eller på trær på særlige voksesteder.”

²⁴ Barnålbeviset 1957 – 2005 Del B s. 58 og s. 62.

²⁵ Barnålbeviset 1957 – 2005 Del B s. 120.

²⁶ Husnummeret 10 er feilskrift for nummer 6 b.

²⁷ Gjenopptakelseskommissjonens avgjørelse s. 253 – 254.

Professor Rune Halvorsen Økland var også kommisjonsoppnevnt sakkyndig på barnålbeviset under den åpne høringen i mars 2006. I kommisjonens avgjørelse er Økland korrekt referert slik:²⁸

”Det sentrale ved barnålbeviset er å fastslå hvor spesielle kjellernålene er. ... Etter en gjennomgang av tidligere undersøkelser, oppsummerte han med at korte grannåler er vanlige, og at korte grannåler vanligvis er avflatede og tilspissete, og at korte grannåler finnes overalt i granskog. Både dressnålene og kjellernålene var korte og ettersom de er vanlige i norsk skog, kan det være flere forklaringer på hvorfor Torgersen hadde fem slike nåler i dressen. Verken lengden eller formen på nålene kan brukes som kriterium på felles opphav. Funn av nåler i dressen er forenlig med at Torgersen har vært på åstedet, med det er like forenlig med at dressen har vært et hvilket som helst annet sted hvor det finnes grantrær. Øklands konklusjon var at nålene ikke knytter Torgersen til drapet.”

Gjenopptakelseskommisjonens vurdering (s. 264):

”Etter kommisjonens vurdering er barnålbeviset i alle fall ikke svekket.”

Kommentar og konklusjon:

Det er ubestridelig at de sakkyndige i 1958 konkluderte med at barnålbeviset var et meget tungtveiende bevis for Torgersens skyld. Grunnen var at barnålene på Torgersens dress og kjelleren, ifølge de sakkyndige, i form og størrelse var forskjellige fra alle andre barnåler ute i skogen.

Kommisjonen skriver at den bevismessige verdien av de fem barnålene som ble funnet i Torgersens dress er minst like stor i dag som i 1958 (*”i alle fall ikke svekket”*).

Det som siteres fra Printz, Mork og Dorenfeldt/Lunde 1958/59 viser at de sakkyndige i 1958 trakk slutningen om at barnålene i dressen med meget stor sikkerhet stammet fra barnålene i kjelleren fordi de var helt spesielle og dermed skilte seg fra barnåler fra vanlig norsk gran.

Det er i 2006 enighet mellom alle nye sakkyndige som har sett barnålene fra kjelleren, at det dreier seg om barnåler fra vanlig norsk gran og at de ikke har

²⁸ Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 250.

spesielle kjennetegn som skiller dem fra vanlige barnåler. Dette er det motsatte av det som de sakkyndige uimotsagt konkluderte med i 1958.

Det er uten videre klart at den bevismessige verdi av barnålene reduseres dramatisk ved erkjennelsen i 2006 av at det er tale om barnåler fra vanlig norsk gran uten spesielle kjennetegn og ikke, som det ble lagt til grunn i 1958, helt spesielle og enestående barnåler. Det er kort sagt på det rene at barnålbeviset er verdiløst. Det er derfor feil når Gjenopptakelseskommisjonen legger til grunn at barnålbeviset ikke er svekket.

2.5 Oppsummering og konklusjoner om de tekniske bevisene

Gjennomgangen under punkt 2.4.2 – 2.4.4 gir grunnlag for å fastslå:

1. Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 om å avslå Torgersens krav om gjenopptakelse, bygger på en rekke feil for så vidt gjelder tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset.
2. Feilene består i:
 - Kommisjonen legger ikke til grunn for sine vurderinger de fakta som juryen la til grunn i 1958.
 - Kommisjonen tar ikke hensyn til nye sakkyndiges og DRKs konklusjoner som viser at de tekniske bevisene er verdiløse som bevis for Torgersens skyld.
 - Kommisjonens konklusjon om at barnålbeviset fremdeles knytter Torgersen til drapet ("*i alle fall ikke svekket*"), finnes det ikke faglig grunnlag for.
3. Feilene er av objektiv karakter. Det er ikke mulig å tolke de dokumenterte utsagnene om bevisverdien i hhv. 1958 og 2006 på andre måter enn det jeg har gjort i denne utredningen, jf. notatet av Eskeland og Brandtzæg av 25. april 2008.
4. Det forhold at tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset er verdiløse som bevis for Torgersens skyld, er utvilsomt en ny omstendighet i strpl. § 391 nr. 3's forstand. Siden bevisene utvilsomt var viktige for domfellelsen i 1958, er denne omstendighet klart egnet til å føre til frifinnelse.

3. Blodbeviset

3.1 Blod på åstedet og på Rigmor Johnsen

Den drepte Rigmor Johnsen var naken oventil og nedentil da hun ble funnet. Hun var trolig forsøkt voldtatt. Gjerningspersonen hadde revet trusen hennes i to deler – den ene delen satt på, den andre delen lå på drapsstedet. Gjerningspersonen hadde bitt henne i brystet og tatt kvelertak på henne.

Rigmor Johnsen hadde blødd kraftig. Ansiktet og blusen fortil var dekket med blod, og det var mye blod på underskjørtet, luen og skjerfet. Blod hadde sprutet utover gulvet i den lille trappeavsatsen hvor drapet var skjedd. Jeg viser til bildene og beskrivelsene av Rigmor Johnsen og åstedet inntatt i *Bevisene i Torgersen-saken* s. 356 - 366.

3.2 Gjerningspersonen må ha fått blod på seg

Det er åpenbart at gjerningspersonen må ha vært i nærkamp med Rigmor Johnsen og at han har vært i intim hudkontakt med henne da drapet skjedde. Sunn fornuft tilsier at de kraftige blødningene som oppsto nødvendigvis må ha medført tilsøling av gjerningspersonen med ferskt blod.

Drapsteorien som ligger til grunn for den fellende dommen innebærer at gjerningspersonen har flyttet liket fra den trappavsatsen hvor det ble funnet mye blod og den ene halvparten av trusen, ned til kjelleren der liket ble funnet. Det er ikke mulig for en gjerningsperson å foreta en slik flytting uten at vedkommende hadde fått ferskt blod på egne klær.

Det kan tilføyes at blod er en klebrig væske som lett setter seg fast på klær og andre materialer. Blod lar seg ikke lett tørke bort uten å etterlate tydelige spor, særlig ikke på tekstiler.

3.3 Torgersens klær hadde ikke spor av ferskt blod

Det er på det rene hvilke klær Torgersen hadde på seg da han ifølge politiets drapsteori begikk drapet – en brun- og hvitstripet dress og frakk (antrekk 1).

Gjenopptakelseskommissjonen skriver:

”Etter kommisjonens vurdering synes det å være på det rene at det ikke ble funnet store mengder blod på domfelte og hans klær” (s. 396).

”Kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for domfeltes forutsetning om at gjerningsmannen nødvendigvis må ha fått mye blod på seg” (s. 395).

”Etter kommisjonens vurdering har ikke domfelte grunnlag for sin slutning om at fravær av blodspor utelukker at domfelte er gjerningspersonen” (s. 396).

Kommentar og konklusjon:

Kommisjonen bygger på riktig faktum, men er upresis når den i det første sitatet legger til grunn at *”det ikke ble funnet store mengder blod på domfelte og hans klær”*. Faktum er at det ikke ble funnet et eneste ferskt blodspor på Torgersens klær.

I de to neste avsnittene avviser Gjenopptakelseskommissjonen Torgersens anførsler om at gjerningspersonen må ha fått mye blod på seg og at det utelukker ham som gjerningsperson: domfelte *”har ikke grunnlag”* for å hevde dette, skriver kommisjonen.

Kommisjonen bygger altså på at gjerningspersonen kan ha drept Rigmor Johnsen og flyttet liket uten å bli tilsølt med blod. Den bygger faktisk på at gjerningspersonen kan ha gjennomført alt dette uten å få en eneste fersk blodflekk på seg. Kommisjonen unnlater imidlertid å forklare hvordan dette skulle være mulig. Jeg kan ikke finne annen forklaring på unnlatsen enn at det rett og slett ikke lar seg forklare.

Man trenger ikke være sakkyndig på blod for å forstå at gjerningspersonen må ha fått ferskt blod på seg. Jeg viser likevel til uttalelse fra professor dr. med. Frank Brosstad av 21. november 2002 (mine uthevelser):²⁹

”Bildene fra stedet viser at gulvet i rommet har tallrike blodflekker av varierende størrelse.

...

²⁹ Dokumentutdrag Bind IV s. 296. Uttalelsen ble gitt på anmodning fra professor Per Holck, som ba Brosstad vurdere om han ut fra bildene kunne si noe om tiden som var gått fra blodet i trappeavsatsen kom dit til de ble fotografert, men det kunne han ikke. Brosstad er professor i hematologi (læren om blodet) med blodkoagulasjon som spesialområde. Se hans opplysninger nederst på s. 2. Her presiserer han også at han ikke har noen formell utdannelse i rettsmedisin. (Det gis ingen formell utdannelse i rettsmedisin i Norge.)

Blodflekkene er spredd over hele gulvarealet. En person som har anbrakt den blødende person i dette rommet, ville nødvendigvis ha fått offerets blod på hud/klær/skotøy, hvis ikke handlingen var nøye premeditert og planlagt.”

Konklusjon:

Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse bygger på feil faktum når det legges til grunn at det var mulig for gjerningspersonen å gjennomføre drapet og forflytte liket uten å få ferskt blod på seg. Det er det motsatte som må legges til grunn. Fraværet av ferskt blod på Torgersen utelukker at han kan være gjerningspersonen.³⁰

3.4 Flekker på Torgersens klær. Negleavskrap

3.4.1 Gjenopptakelseskommisjonens påstand om blod på Torgersen

Fraværet av ferskt blod på Torgersens klær var, så vidt jeg vet, ikke noe tema under straffesaken i 1958. I likhet med mange andre forhold som trakk i retning av eller viste at Torgersen ikke kunne være gjerningspersonen, ble dette viktige forholdet oversett. Oppmerksomheten var konsentrert om noen uspesifikke flekker på Torgersens klær og negleavskrap (materiale under Torgersens fingernegler). Problemstillingen var om disse flekkene og negleavskrapet knyttet Torgersen til drapet. Dorenfeldt/Lunde 1958/59³¹ skrev om dette:

” ... det [ble] funnet blod på Torgersens fingre, men det ble også funnet blod andre steder, således på Torgersens vinterfrakk. Blodet kunne også typebestemmes til blodtype A, se herom uttalelse fra prosekter Lundevall, dok. 27 bilag 6. Man kom ikke lenger, fordi også avdøde³² var av blodtype A. Det ble videre funnet blod på de sko som ble beslaglagt på Torgersens bopel og som var satt i vann og som han etter all sannsynlighet hadde på seg da han begikk voldtektsforsøket og drapet. Ennå viktigere enn blodflekkene var funnet av fæces på Torgersens turnsko”

³⁰ Med ”utelukke” sikter vi til at beviset etter sin art ikke er forenlig med at Torgersen kan ha begått drapet og at tolkningen av beviset anses som sikker, se definisjonen i *Bevisene i Torgersen-saken* s. 104.

³¹ Se punkt 2.4.1 når det gjelder hva vi sikter til med ”Dorenfeldt/Lunde 1958/59”.

³² ”avdøde” må være feilskrift for domfelte. Poenget er at både Torgersen og Rigmor Johnsen hadde blodtype A.

Juryen har mest sannsynlig lagt til grunn at det ble funnet blod flere steder på Torgersen og på hans klær og at dette var et støtteargument for at han var skyldig. Det samme gjør Gjenopptakelseskommisjonen. Den skriver (s. 395):

”[Kommisjonen] finner det noe påfallende at det ble påvist blod på så vidt mange steder som det her ble gjort. Det ble påvist blod på fingrene, på antrekk 1 (vinterfrakken og dressbuksen), på antrekk 2 (benklærne, undertrøye, underbukse og sokker), på de gule hanskene, og på skoene som var satt i bløt fremkom det en reaksjon som kunne skyldes blod.”

Ifølge kommisjonen ble det altså ”påvist blod” på

- Torgersens fingre
- antrekk 1 (vinterfrakken og dressbuksen), dvs. de klærne han hadde på seg da han ifølge drapsteorien begikk drapet
- antrekk 2 (benklærne, undertrøye, underbukse og sokker), dvs. de klærne han hadde på seg da han ble pågrepet
- de gule hanskene

Det er på det rene at det ikke var spor på Torgersen eller hans klær som sett med det blotte øyet hadde utseende som blod. Hvorvidt materiale på Torgersen eller hans klær virkelig var blod måtte derfor, så langt det lot seg gjøre, bestemmes ved kjemiske tester.

Det ble brukt tre tester. To av dem, basert på reaksjon med henholdsvis vannstoffperoksyd og benzidin, er ikke spesifikke for blod. Det vil si at hvis de gir utslag, kan stoffet som undersøkes selvsagt være blod, men det kan også være uten blod og gi reaksjon på for eksempel fruktsaft og flere andre substanser. Om vannstoffperoksyd-testen skriver professor i hematologi (blodsykdommer) Frank Brosstad:³³

”Blod inneholder et enzym som kalles peroksydase. Tilsats av hydrogenperoksyd frigjør oksygenradikaler som oksyderer fargeløst benzidin og gir en kraftig blå farge. Reaksjonen er så sensitiv at den vil gi fargereaksjon med blod i fortykning 1:25000 (Bramkamp RG: The benzidine reaction. J.Lab & Clin Med 14;1087, 1912). Ethvert materiale som inneholder peroksydaser vil gi en slik reaksjon (blant annet saft av frukt og grønnsaker) slik at reaksjonen er ikke spesifikk for blod.”

Tilsvarende gjelder for benzidin-testen.

³³ Epost til Ståle Eskeland av 7. april 2006.

Den tredje testen, Takayama-testen, er spesifikk for blod, men den skiller ikke mellom blod fra mennesker og dyr.

Det er nødvendig å gjennomgå opplysningene om de testene som ble foretatt i forhold til hvert enkelt av de objekter Gjenopptakelseskommisjonen legger til grunn var blod. Jeg behandler dem i den rekkefølge de er regnet opp av kommisjonen:

1. Fingrene

Kommisjonens formulering, at det ble funnet blod på ”fingrene”, etterlater et inntrykk av at Torgersen hadde blod på hendene da han ble pågrepet. Det er imidlertid på det rene at dette ikke var tilfellet. Politibetjentene Kåre Thomassen og Arne Rustad, som deltok i pågripelsen av Torgersen, forklarte:³⁴

”V. la heller ikke merke til noe blod på siktedes hender eller andre steder. Men v. la også merke til sikt. lange negler og at neglene var veldig svarte under.”

Det kommisjonen sikter til med at det ble funnet blod på ”fingrene” må være prosekter Lundevalls analyse av negleavskrap fra Torgersens ti fingre. Lundevall skrev (Dok. 27 underbilag 6, Mappe II s. 17):

”2. Negleavskrap fra siktedes 10 fingre. Etter konferanse med Kriminallaboratoriet 24/-58 innskrenkes undersøkelsen til å utføre benzidinreaksjon, fordi negleavskrapene er så sparsomme at andre undersøkelser ikke lar seg gjøre. Det finnes da positiv benzidinreaksjon fra negleavskrap fra høyre ringfinger, fra venstre tommel- og pekefinger, samt fra en av lillefingrene (begge glass fra lillefingrene var mrk. ”V. lillefinger”).

Lundevall føyde til:

”Den positive benzidinreaksjon tyder med stor sannsynlighet på at blod er tilstede i negleavskrapet.”

Benzidin er ikke spesifikk for blod. Slutningen at reaksjonen ”med stor sannsynlighet skyldes blod” hadde Lundevall derfor ikke noe grunnlag for å trekke.

Altså: Det ble ikke påvist blod på Torgersens fingre.

³⁴ Sitert fra Thomassens forklaring i dok. 18 s. 85, Mappe I s. 224. En helt tilsvarende uttalelse ga Rustad, se dok. 18 s. 86, Mappe I s. 225.

2. Klær Torgersen hadde på seg da han ifølge den fellende dommen begikk drapet (antrekk 1)

Vinterfrakken

Det var fire flekker (eller flere små flekker på fire steder) på vinterfrakken, se bilde av frakken med inntegnede piler som viser hvor flekkene var (politiets bilde) i *Bevisene i Torgersen-saken* s. 367.

Om innholdet i flekkene står det i Kriminallaboratoriets rapport av 11. januar 1958 (Dok. 26 underbilag 9, Mappe I s. 367):

”På venstre ærme nedentil på baksiden ... er det en rødbrun flekk av uregelmessig form. Lengden av flekken er 1 cm, bredden er om lag ½ cm. Materialet i flekken gir positiv Takamaya reaksjon på blod. Lenger nede på samme ærme ... er det også noen små rødbrune flekker og noe grått, slimliknende stoff. Det rødbrune stoff gir kraftig reaksjon med vannstoffperoksyd. ... Nedentil på venstre frakkeskjøt sees også en liten rødbrun flekk. Nedenfor flekken er det et lite parti som gir sterk reaksjon på vannstoffperoksyd og benzidinreagens.”

Altså: Det ble påvist blod i én av de fire flekkene på vinterfrakken. (Prosektor Lundevall konkluderte senere med at blodtypen var A (Dok. 27 underbilag 6, Mappe II s. 17). Rigmor Johnsen hadde blodtype A. Det har også Torgersen og ca. halvparten av befolkningen.)³⁵

Den brun- og hvitstripete dressbuksen

I Kriminallaboratoriets rapport av 26. februar 1958 (Dok. 26 underbilag 11, Mappe I s. 372) står det:

”Benklærne ble dusjet med en tynn oppløsning av vannstoffperoksyd. Det fremkom tydelig skumdannelse på høyre bukseben Der hvor det fremkom reaksjon med vannstoffperoksyd, fremkom også momentant reaksjon med benzidinreagens. Materialet i flekken var for sparsomt til at det kunne utføres spesifikke blodreaksjoner.”

³⁵ Hvorvidt typebestemmelsen, hvor konklusjonen var at blodet var av type A, innebar at det var blod fra menneske og ikke fra dyr, har jeg ikke undersøkt. Det er uten betydning.

Altså: Det ble ikke påvist blod på den brun- og hvitstripete dressbuksen.

2. Klær Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet (antrekk 2)

Benklærne ("lang mørkeblå gabardinbukser")

I Kriminallaboratoriets rapport av 20. februar 1958 (Dok. 26 underbilag 7, Mappe I s. 362) står det:

*"Benklær, lang mørkeblå gabardinbukser
Benklærne er skitne og flekket, særlig nedentil.
Flekker av utseende som blod eller avføring kan ikke sees.
Benklærne ble dusjet med en tynn oppløsning av vannstoffperoksyd. Nedentil på høyre bukseben ... fremkom en svak reaksjon som kan tyde på blod. På disse steder fremkom også momentan reaksjon med benzidinreagens. Materialet i flekkene var for sparsomt til at det kan foretas spesifikk blodreaksjon eller blodtypebestemmelse."*

Altså: Det ble ikke påvist blod på buksen.

Undertrøye

I Kriminallaboratoriets rapport av 20. februar 1958 (Dok. 26 underbilag 7 s. 363) står det:

"Trøyen er hel, men er skitten. Bak på ryggpartiet, litt over på venstre side, om lag 35 cm nedenfor halsåpningen såes på innsiden av trøyen noen svake brunlige flekker som overfor vannstoffperoksyd og benzidinreagens forholdt seg som blodflekker. Materialet var for sparsomt til at det kunne utføres spesifikk blodreaksjon eller blodtypebestemmelse."

Altså: Det ble ikke påvist blod på undertrøyen.

Underbukse

I Kriminallaboratoriets rapport av 20. februar 1958 (Dok. 26 underbilag 7, Mappe I s. 363) står det:

"Benklærne var skitne jevnt over. På linningen foran, litt over på venstre side er det en liten brunlig flekk, om lag en cm lang. Den gir momentan reaksjon med benzidinreagens. På høyre bukseben, foran, om lag 25 cm fra nedkanten er det

to små røde streif som gir tilsvarende reaksjon. Ved buksesmekken er det store brunlige partier hvor det forekommer rødlige små flekker som også gir tilsvarende reaksjoner.

I materiale fra flekkene på høyre bukseben lyktes det å utføre Takayamas blodreaksjon. I de øvrige flekkene lyktes det ikke å utføre spesifikk blodreaksjon.”

Altså: Det ble påvist blod fra menneske eller dyr i to ”små røde streif” på høyre ben på underbuksen. Ingen av de øvrige flekkene ble påvist å være blod.

Sokker

I Kriminallaboratoriets rapport av 20. februar 1958 (Dok. 26 underbilag 7, Mappe I s. 363) står det:

”Sokkene er skitne og stive på sålepartiet. På den ene sokken var det et rødlig lite streif som ga momentan reaksjon med benzidinreagens. Flekken ga også Takamayas blodreaksjon.”

Altså: Det ble påvist blod i ”et rødlig lite streif” på den ene sokken. På den andre sokken ble det ikke påvist blod.

De gule hanskene

I Kriminallaboratoriets rapport av 20. februar 1958 (Dok. 26 underbilag 14, Mappe I s. 377) står det:

”Hanskene er et par arbeidshansker av gult lær med strikket mansjett. ... På høyre hanske oppsto en rekke steder skumdannelse, og det fremkom på disse steder momentan reaksjon med benzidinreagens. Vi har undersøkt hanskene ved hjelp av lupemikroskop, men har ikke kunnet se noe som minner om blod. Avskrap fra læret ga ikke nevneverdig reaksjon med vannstoffperoksyd. Vi antar derfor at reaksjonene skyldes spor av blod som er for små til å kunne sees mot den brunlige bakgrunnen.”

Kriminallaboratoriet gjør her samme feil som Lundevall: De slutter at reaksjon med benzidinreagens betyr at det var blod på hanskene. Men benzidin er som nevnt ikke spesifikk for blod. Dessuten: Det påståtte blodsporet var ikke en gang synlig med lupemikroskop (!).

Altså: Det ble ikke påvist blod på de gule hanskene.

3.4.2 Oppsummering og konklusjon

Gjenopptakelseskommisjonen påstår at det ble funnet blod på Torgersen eller Torgersens klær åtte steder: fingrene, vinterfrakken og dressbuksen (antrekk 1), benklærne, undertrøye, underbukse og sokker (antrekk 2) og de gule hanskene.

Analysen ovenfor viser:

- Kommisjonen har dekning for at det ble påvist blod fra menneske eller dyr på tre steder, nemlig på vinterfrakken, underbuksen og den ene sokken.
- Kommisjonen har ikke dekning at det ble funnet blod på fem andre steder, nemlig på fingrene, dressbuksen, benklærne, undertrøya og de gule hanskene.
- Kommisjonen har altså begått feil i et flertall av tilfellene (fem av åtte).
- Den ene flekken som lot seg typebestemme var den svært vanlige blodtype A, som også er Torgersens (og Rigmor Johnsens) blodtype. Typebestemmelsen gir altså ikke grunnlag for å knytte blodflekken til drapet.
- Heller ikke ellers foreligger noe grunnlag for å slutte hvor de tre blodflekkene stammet fra. Torgersens klær var jevnt over skitne. Blod kan ha kommet ditt ved tallrike anledninger. I en undersøkelse av 100 tilfeldige bukser på et renseri ble det funnet blodflekker på 16 av buksene (16 %).³⁶ Kommisjonens slutning om at de tre blodflekkene trekker i retning av at de stammer fra drapet på Rigmor Johnsen ("*påfallende*"), er åpenbart grunnløs. Den er uten rot i sakens fakta.

3.5 Oppsummering og konklusjon om blodbeviset

1. Kommisjonens vurdering av blodbeviset er uten dekning i sakens fakta. Det faktum at Torgersen ikke hadde synlige spor av ferskt blod på seg, tillegger kommisjonen ingen vekt i Torgersens favør, uten å gi noen begrunnelse for dette. Det lar seg ganske enkelt ikke begrunne. Tvert imot er fraværet av spor av ferskt blod frifinnende for Torgersen.

³⁶ Owen G. W. and Smalldon K.W. (1975): Blood and semen stains on outer clothing and shoes not related to crime: report of a survey using presumptive tests. Journal of Forensic Sciences, 20, 391-403.

2. Kommisjonens påstand om at det ble funnet blod på åtte steder på Torgersen og Torgersens klær, er feil. Det ble bare funnet blod på tre steder, og det attpåtil i form av meget små flekker på tøyet, som gjennomgående var skittent. Flekkene forteller intet som knytter Torgersen til drapet. Kommisjonen påstår det motsatte ("påfallende").
3. Det er åpenbart at juryen i 1958 ikke kan ha vært klar over at det ikke finnes blodspor som knytter Torgersen til drapet. Siden det ikke foreligger nye sakkyndige uttalelser om blodbeviset, kan det kanskje hevdes at det ikke foreligger noen ny omstendighet i strpl. § 391 nr. 3's forstand. Hvordan man ser på det isolert sett er uten enhver betydning for gjenopptakelsesspørsmålet.
4. Fraværet av spor av ferskt blod på Torgersen innebærer at vilkåret for gjenopptakelse i strpl. § 392 annet ledd er oppfylt. Dersom betydningen av fraværet av slike spor hadde blitt gjort til et sentralt punkt under bevisførselen i 1958, ville juryen ha forstått at påtalemyndighetens drapsteori sviktet på et avgjørende punkt.

4. Vitnet Johanne Kristine Olsen

Johanne Kristine Olsen forklarte at hun drapsnatten hadde gått i Torggata på vei hjem fra kveldsarbeid, og at hun da ble forbigått av en mann utenfor Eldorado kino. Mannen kom bakfra og han gikk fort. Han gikk deretter over Youngstorget og inn i en drosje på Youngstorget drosjeholdeplass. Hun var sikker på at mannen var Torgersen, sa hun.

Torgersen var i Oslo sentrum 6. desember om kvelden. Men han har fra første stund benektet at han gikk i Torggaten og at han tok drosje. Spørsmålet er derfor: Er det Torgersen eller Olsen som forklarer seg i overensstemmelse med det faktiske forhold?

Kommisjonen formulerer problemstillingen korrekt slik (s. 322): "*Spørsmålet for kommisjonen er om forklaringen[e] til Olsen ... er uriktig[e]*". Kommisjonen konkluderer med at Olsens forklaring er riktig, m.a.o. at det faktisk var Torgersen som Olsen observerte.

Kommentar og konklusjon:

Olsens angivelige observasjon skjedde noen minutter før kl. 2400, datoen var 6. desember 1957, og det var overskyet. Eneste lyskilde må ha vært gatebelysning. Lysforholdene var altså dårlige. Basert på disse fakta, isolert sett, er det klart at det er meget usikkert om det var Torgersen hun så (hvis hun snakker subjektivt sant, noe jeg forutsetter her).

Gjenopptakelseskommisjonen legger også til grunn at observasjonen var usikker, når den skriver (s. 321): ” ... hennes observasjon har samme usikkerhet som enhver observasjon under tilsvarende forhold. ”

Kommisjonen konkluderer likevel med at det er Olsens forklaring, og ikke Torgersens forklaring, som er den riktige. Kommisjonen skriver (s. 323):

”Torgersens forklaring om hva han gjorde den aktuelle kvelden motsies av vitneforklaringer som lagretten etter eksaminasjonen og sine umiddelbare inntrykk åpenbart har festet lit til. Dette gjelder i første rekke vitnet Johanne Olsen, som kjente Torgersen.”

Kommisjonen bygger her på at juryen har lagt til grunn at det var Olsen, og ikke Torgersen, som forklarte seg sant (”åpenbart har festet lit til”). Jeg er enig i at det er realistisk å legge til grunn at juryen må ha konkludert med (”festet lit til”) at Olsens forklaring faktisk var riktig.

Kommisjonen forutsetter i det siterte at fordi juryen bygde på ”eksaminasjonen og sine umiddelbare inntrykk”, er Olsens forklaring riktig. Denne slutningen er ikke holdbar. Problemstillingen er om den konklusjonen juryen kom til ble støttet av annet bevismateriale i saken som kunne kaste lys over om hennes forklaring var riktig eller ikke.

Det må anses på det rene at Olsen faktisk gikk i Torggata drapsnatten, slik hun forklarte. Spørsmålet er om noen kunne bekrefte hennes angivelige observasjon av Torgersen. Om dette skriver kommisjonen at Olsens forklaring ”må sammenholdes med” drosjesjåfør Strands forklaring (s. 323). Bakgrunnen for dette er at drosjesjåfør Strand forklarte at han hadde fått en ny passasjer på Youngstorget holdeplass omtrent samtidig med at Torgersen, ifølge Olsen, hadde gått inn i en drosje samme sted. Strand forklarte som vitne at han kjørte passasjeren til Lille Tøyen hvor Torgersen bodde. Spørsmålet er da: Er det noe i Strands forklaring som gir støtte for at det var Torgersen, og ikke en annen person, han kjørte? Sakens dokumenter viser at det ikke er tilfellet. Jeg viser til *Bevisene i Torgersen*-saken s. 312 - 314 hvor Strands forklaring er gjennomgått og skal her bare gjengi hovedpunktene:

Følgende opplysninger som Strand ga er forenlige med at mannen var Torgersen:

- Mannen hadde mørk frakk.
- Mannen og drosjen kom samtidig til holdeplassen og mannen satte seg rett inn.

- Dette skjedde temmelig nøyaktig på det tidspunkt Olsen forklarte at hun hadde sett at vedkommende mann gå inn i drosjen.

Gitt at disse opplysningene er riktige, forteller de likevel ingenting om mannen faktisk var Torgersen. De forteller bare at Strand fikk en mannlig passasjer på Youngstorget stasjon omtrent samtidig med at Olsen sier at hun så Torgersen gå inn i en drosje der.

Følgende opplysninger som Strand ga er ikke forenlige med at mannen som tok drosje var Torgersen:

- Mannen kom fra *”Aksel Jensen–hjørnet” – hjørnet ved kjøttbutikken*. Den butikken Strand sikter til her lå på hjørnet av Møllergata og Youngsgata, adresse Møllergata 23. Butikken lå på høyre side av Youngsgata når man kjører oppover. Strand forklarte at han kom kjørende *”opp Youngsgt”*. Det vil si at mannen som deretter gikk inn i drosjen kom fra bilens høyre side. Som det fremgår ovenfor forklarte Olsen at mannen kom gående Torggata i retning (og over) Youngstorget da han gikk inn i drosjen, altså på drosjens venstre side.
- Mannen var iført *”hatt”*, mens Olsen forklarte at den mannen hun så var *”barhodet”*.

Hvis disse opplysningene er riktige, kan ikke mannen ha vært Torgersen. Strand har ikke gitt uttrykk for at det var Torgersen han kjørte denne natten. En minimumskonklusjon man må trekke av dette er at Strand verken kunne bekrefte eller avkrefte at det var Torgersen han kjørte.

Kommisjonen bygger imidlertid på at Strands forklaring kan underbygge at Olsens forklaring er riktig. Gjenopptakelseskommisjonen skriver (s. 322):

”Selv om observasjonene [observasjonene til Olsen og Strand, min tilføyelse] er gjort under mindre gunstige forhold, er det helheten i forklaringene som må vurderes.”

Hva som menes med dette utsagnet, er uklart. Men uansett hva kommisjonen har ment, kan ikke *”helheten”* kaste lys over om det virkelig var Torgersen som Johanne Kristine Olsen observerte denne desembernatten i 1957. Kommisjonens konklusjon – at Olsen forklarte seg sant – beror utelukkende på at kommisjonen tror at Johanne Kristine Olsen forklarte seg i overensstemmelse med de faktiske forhold, slik juryen gjorde. Men kommisjonen har like lite grunnlag for sin tro som juryen hadde.

Jeg forstår ikke at kommisjonen, hvor også professor i vitnepsykologi Svein Magnussen er medlem, kan bygge en avgjørelse på et slikt uholdbart grunnlag. I en annen sammenheng skriver Magnussen:³⁷

”Pålitelig amerikansk statistikk viser at den hyppigst medvirkende årsak til uriktige domfellelser ... er feil begått av øyevitner. Øyevitnefeil var en medvirkende årsak i mer enn 70 % av sakene; dessuten hadde vitner, i 17 % av sakene forklart seg bevisst usant og i et tilsvarende antall saker forelå det falske tilståelser.”

Magnussen skriver også:³⁸

”Vi har ikke tilsvarende undersøkelser fra Europa, men det er liten grunn til å tro at forholdene er annerledes her.”

Magnussen synes å ha glemt dette når han, som medlem av kommisjonen, konkluderer med at det er Olsens forklaring, og ikke Torgersens forklaring, som er riktig.

Kommisjonen kunne kanskje ha bygd på at Olsens forklaring er riktig, dersom de konkrete omstendighetene og forskning hadde gitt grunnlag for det. Det er imidlertid det motsatte som er tilfellet. Verken omstendighetene som den angivelige observasjonen er gjort under, det forhold at forklaringen ikke er bekreftet av noen andre eller forskning, gir grunnlag for å legge til grunn at forklaringen er riktig. Likevel gjør kommisjonen nettopp det.

Konklusjon:

Kommisjonen bygger på feil faktum når den legger til grunn at Johanne Kristine Olsens forklaring er riktig.

5. Politiets og påtalemyndighetens kjennskap til vitnet Ørnulf Bergersen

Vitnet Ørnulf Bergersen forklarte for politiet og under hovedforhandlingen i 1958 at han hadde sett Torgersen komme ut av et portrom i Skippergata med nummerskiltet 6b ca. kl. 00.55. Gjenopptakelseskommisjonen synes ikke å ta

³⁷ Svein Magnussen og Ulf Stridbeck: Rettssikkerheten i Norge: Det må satses på vitnepsykologisk forskning. *Tidsskrift for strafferett* nr. 3/2007 s. 259.

³⁸ S. st. s. 260.

stilling til om Bergersens forklaring var i samsvar med de faktiske forhold, og hvilken vekt den ble tillagt av juryen (s. 303):

”Etter kommisjonens vurdering er det vanskelig å ha noen formening om hvilken vekt Bergersens forklaring isolert sett ble tillagt av lagretten, om den i det hele tatt ble tillagt noen vekt.”

I *Bevisene i Torgersen-saken* s. 267 - 302 er det påvist at Bergersen løy på en rekke punkter og en rekke andre omstendigheter som tilsier at hans forklaring var falsk. I tillegg kommer at Bergersen var narkoman, alkoholmisbruker, psykopat og med en langvarig kriminell fortid. Hans forklaring er ikke bekreftet av noen andre bevis i saken. Det er på denne bakgrunn oppsiktsvekkende at kommisjonen ikke konkluderer med at Bergersens forklaring var falsk. Jeg fastholder samtlige anførsler som sett under ett med nødvendighet må lede fram til denne konklusjonen.

Poenget i dette punktet er imidlertid et annet: Kommisjonen legger til grunn, slik Dorenfeldt gjorde i sitt notat av 17. desember 1958, at påtalemyndigheten ikke kjente til at Bergersen ønsket å forklare seg før 3. juni 1958, dvs. på hovedforhandlingens andre dag. I *Bevisene i Torgersen-saken* er konklusjonen at dette ikke kan være riktig (s. 289 - 294). Jeg var imidlertid den gangen (2005) ikke oppmerksom på påtegningen i etterforskningsdokumentene som gjelder *”Ettersøkelsen v/Langseth”* som kommisjonen siterer på s. 300. Påtegningen viser på avgjørende måte at politiet var klar over forklaringen til Bergersen før den rettslige forundersøkelsen var avsluttet 8. mai 1958, altså lenge før hovedforhandlingen startet 2. juni. Jeg skal forklare dette i sammenheng:

Daværende byrettsdommer Petter Koren var ansvarlig for den rettslige forundersøkelsen som ble foretatt fra 18. februar til 8. mai 1958. Han avga politiforklaring til politibetjent Rita Jeppesen 24. januar 2000. Det står i forklaringen:³⁹

”Koren ble underveis kjent med at det var kommet et nytt vitne i saken, nemlig Bergersen. Det var snakk om å avhøre Bergersen i en rettslig forundersøkelse. Koren ønsket imidlertid ikke å avhøre Bergersen. Koren avviste begjæringen om å få avhørt Bergersen rettslig. Rapportskriver spurte da Koren hvorfor han ikke ønsket å avhøre Bergersen. Koren svarte at han ønsket å se bort fra Bergersen, hans forklaring ville verken gjøre til eller fra. At det var noen som hadde sett Torgersen slik Bergersen ønsket å fortelle at han hadde gjort, mente Koren ikke hadde noen betydning for saken.

³⁹ Korens forklaring er sitert i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse s. 281-282.

Koren mente at det på dette tidspunkt var såpass mange fellende bevis i saken, at han anså Bergersens vitneprov som unødvendig. I tillegg mente han at Bergersen ikke hadde noen troverdighet. Rapportskriver spurte hvorfor Koren oppfattet Bergersen som lite troverdig. Koren svarte at han jo var en kriminell på rømmen og at han hadde en kriminell fortid, og spurte meg da om politiet i dag ville brukt en slik person som sannhetsvitne.”

Gjenopptakelseskommisjonen legger til grunn at Korens forklaring ikke er riktig. Kommisjonen skriver (s. 301):

”For kommisjonen fremstår det som usannsynlig at så mange personer, uavhengig av hverandre, har forklart seg uriktig om dette forholdet i 1958, og det er like usannsynlig at det var avtalt mellom dem og hadde til formål å ramme Torgersen. Dette ser kommisjonen helt bort fra. Kommisjonen har merket seg at domfelte baserer sin påstand blant annet på byrettsdommer Korens forklaring til politiet i 2000, mer enn 40 år etter at han ledet den rettslige forundersøkelsen. Koren uttaler innledningsvis i forklaringen at ”hans hukommelse ikke lenger var slik den en gang hadde vært”, og det fremgår av rapporten at det var viktig for ham å understreke dette. Koren var på dette tidspunktet nettopp fylt 90 år. Etter kommisjonens vurdering må det tas hensyn til Korens eget forbehold, når man tar stilling til hvilken forklaring som fremstår som objektivt riktig.”

Kommentar og konklusjon:

Kommisjonen legger til grunn at Dorenfeldts forklaring – om at han ikke hadde kjennskap til Bergersen før 3. juni, er ”objektivt riktig”. Koren husker, ifølge kommisjonen, feil. Korens feilerindring skyldes, ifølge kommisjonen, at Koren på avhørstidspunktet var 90 år. Det er usaklig å legge vekt på Korens høye alder i seg selv. Politibetjent Jeppesens inngående avhør av Koren, se nedenfor, viser at Koren ikke på noen måte var mentalt svekket.

Kommisjonen viser videre til at Koren selv tok forbehold om at han kunne huske feil.

Korens forbehold når det gjelder egen hukommelse er av generell karakter. Når det gjelder spørsmålet om sitt kjennskap til Bergersen har imidlertid Koren ingen forbehold, snarere tvert imot. Koren forklarte:⁴⁰

⁴⁰ Bevisene i Torgersen-saken s. 291.

”Koren ga uttrykk for at han gjerne fortalte om saken slik han husket den, men at jeg måtte være oppmerksom på at hans hukommelse ikke lenger var slik den en gang hadde vært. ... Han sa imidlertid at han husket Torgersensaken svært godt, og at det var en sak som har ”brent seg inn i hans hukommelse”. Dette på grunn av sakens spesielle karakter, samt at han var nokså nytilsatt som byrettsdommer.”

Den siste delen av det siterte, om at Koren selv ga uttrykk for at han husket Torgersen-saken svært godt, er ikke tatt med i kommisjonens sitat, til tross for at det er dette som er sentralt, ikke det generelle forbeholdet, som kommisjonen siterer.

Kommisjonen siterer heller ikke fra *”Rapportskriverens bemerkninger”*, hvor det står:⁴¹

”Koren fortalte lett og sikkert om saken. Han understreket i utgangspunktet at han hadde fått dårligere hukommelse i forhold til at han var blitt såpass opp i årene. Rapportskriver fikk imidlertid ikke inntrykk av at han hadde problemer med å huske Torgersensaken. ”

Gjenopptakelseskommisjonens selektive sitatbruk, klart i disfavør av Torgersen, er nødvendig for at kommisjonen skal kunne begrunne sin avvisning av Korens forklaring. Hadde sitatet vært fullstendig, ville kommisjonen ha måttet komme til at Korens forklaring er riktig. Særlig gjelder dette fordi forklaringen støttes av et notat i saksdokumentene datert 16. april 1958:

Notatet er undertegnet av politibetjent K. Johansen som var en av etterforskerne i saken. Her står det (sitert fra kommisjonens avgjørelse s. 299):

”Dr. Leikvam meldte pr. telf. at en fange (på Botsfengselet) hadde henvendt seg til ham for å snakke om en ting som han ikke orket å bære på lenger. Det dreide seg om at han hadde sett at Torgersen kom ut av et portrom i Skippergt., barhodet og med en sykkel uten lys/lykt. Dagen etter hadde han lest om drapet i Skippergt., og hadde med en gang satt Torgersen i forbindelse med dette, på grunn av at han hadde sett ham der og på grunn av at vedkommende kjendte til Torgersens affærer fra tidligere. Vedkommende kjenner Torgersen godt (sittet sammen på botsfengselet), og han var således helt sikker på at det var Torgersen han så.”

I samme notat står det (sitert fra kommisjonens avgjørelse s. 299-300):

⁴¹ S. st.

”Pfm. Haukenæs ringte dr. Leikvam, 16.4.-58 kl. 14.45 om ovenstående. Det var ingen yderligere opplysninger. Dr. Leikvam vil eventuelt ringe til oss senere.”

Det er altså på det rene at den 16. april 1958 visste politifullmektig Haukenæs at det på Botsfengslet satt en fange som kunne bekrefte at Torgersen var observert idet han kom ut av et portrom i Skippergata med sykkel samme kveld/natt som drapet på Rigmor Johnsen hadde skjedd.

Haukenæs var på vegne av påtalemyndigheten ansvarlig for den rettslige forundersøkelsen som pågikk fra 18. februar til 8. mai 1958. Det er selvsagt at Haukenæs da hadde en sterk interesse i å finne ut hvem fangen var. Det fremgår da også av en påtegning i det samme notatet at det ble undersøkt om det på Botsfengslet satt en fange som var på frifot 6. – 7. desember 1958 og som derfor kunne ha observert Torgersen. Det står:

”Ettersøkelsen v/ Langseth, har undersøkt om det er meldt rømning fra Botsfengselet – og videre undersøkt om noen av fangene ikke var pågrepet igjen ved den aktuelle tid 6-7/12-57. Det ble opplyst fra Langseth at det var en fange Ørnulf Emil Bergersen, f. 13.1 – som var på frifot den aktuelle tiden. Bergersen var rømt 17.10-57 og ble først pågrepet 20.12-57.”

Påtegningen er ikke datert, men den følger rett etter opplysningen om at pfm. Haukenæs ringte overlege Leikvam den 16. april og fikk opplyst at det var en fange som hadde forklart at han hadde sett Torgersen komme ut av et portrom i Skippergata. Det sier seg selv at denne opplysningen ble innhentet som en direkte følge av Leikvams opplysning til Haukenæs, og derfor lenge før 3. juni 1958.

Etter at undersøkelsen v/Langseth var foretatt, visste altså politiet, herunder Haukenæs, at det var Ørnulf Bergersen som kunne fortelle at han hadde sett Torgersen komme ut av et portrom i Skippergata 6 b på et for Torgersen kritisk tidspunkt. Den eneste logiske følge av dette, sett fra Haukenæs’ synspunkt, var å få Bergersen avhørt under den rettslige forundersøkelsen. Som sitatet ovenfor viser, bekreftet Koren i sin politiforklaring 24. januar 2000 at han fikk begjæring om å avhøre Bergersen (noe han imidlertid av slo).

Gjenopptakelseskommissjonen skriver imidlertid (s. 300):

”Etter kommisjonens vurdering kan det imidlertid ikke legges til grunn at det var på tale å avhøre Bergersen under den rettslige forundersøkelsen.”

Dette standpunktet fra kommisjonens side - at det *”ikke ... var på tale å avhøre Bergersen under den rettslige forundersøkelsen”* - innebærer at politifullmektig

Haukenæs med vitende og vilje unnlot å ta initiativ til å få avhørt det eneste vitnet i saken som kunne bekrefte at Torgersen var observert i Skippergata. Det er ikke noen som helst saklig grunn til en slik konklusjon.

Korens forklaring bekrefter at Haukenæs begjærte Bergersen avhørt under den rettslige forundersøkelsen, altså det motsatte av hva Gjenopptakelseskommisjonen legger til grunn.

En begjæring om avhør av Bergersen kan bare ha kommet fra Haukenæs, som var den som på vegne av påtalemyndigheten var ansvarlig for at den rettslige forundersøkelsen ble mest mulig komplett. Bevismessig må det følgelig legges til grunn at lagmannsretten (juryen) ble feilinformert da det ble opplyst i retten at Bergersens forklaring først ble kjent for politiet 3. juni 1958.

Det er teoretisk mulig, men svært lite sannsynlig, at statsadvokat Dorenfeldt ikke kjente til Bergersens vitneforklaring forut for 3. juni 1958. Det forutsetter i så fall at politifullmektig Haukenæs, som kjente til Bergersens forklaring allerede 16. april, skulle ha holdt denne sentrale opplysningen tilbake og at Dorenfeldt heller ikke på annen måte skulle ha blitt kjent med den. Det er derfor feil når kommisjonen legger til grunn at det *”ikke var på tale å avhøre Bergersen under den rettslige forundersøkelsen”*. Både Korens forklaring og det forhold at Haukenæs kjente til innholdet i Bergersens forklaring, og at det var Bergersen som hadde avgitt forklaringen (til overlege Leikvam), viser det motsatte.

Konklusjon:

1. Gjenopptakelseskommisjonen bygger på feil faktum når den legger til grunn at politiet ble kjent med Bergersens forklaring først ved politiavhøret 3. juni 1958. Politiet kjente til forklaringen fra 16. april 1958.
2. Gjenopptakelseskommisjonen bygger på feil faktum når den legger til grunn at det ikke var aktuelt å avhøre Bergersen under den rettslige forundersøkelsen. Det er det motsatte som er tilfellet.
3. Det var straffbart at juryen ble feilinformert om at Bergersens forklaring ikke var kjent for politiet og påtalemyndigheten før 3. juni 1958. Det er selvstendig gjenopptakelsesgrunn etter strpl. § 391 nr. 1.

6. Gjenopptakelseskommisjonens forhold til utredninger og uttalelser fra forskere innenfor medisin og naturvitenskap

6.1 Innledning

Gjenopptakelseskommissjonen skriver (s. 526, min understrekning):

”For kommisjonen synes det som at domfelte først og fremst reiser teoretisk tvil om vitneforklaringer og sakkyndige uttalelser som går ham imot for å få bevisbildet til å passe med sitt alternative hendelsesforløp. Kommisjonen har merket seg at denne oppkonstruerte tvilen ikke er begrenset til å gjelde ett, eller et fåtall, av bevisene i saken, men at det er et gjennomgående trekk i begjæringen.”

Kommentar og konklusjon:

Kommisjonen påstår altså her at grunnlaget for konklusjonen om at bevisene som felte Torgersen i 1958 ikke holder, svikter fordi tolkningene er basert på ”teoretisk” og ”oppkonstruert tvil” og at det er et ”gjennomgående trekk”.

Kritikken rammer derfor også innholdet i omfattende utredninger fra nye sakkyndige, forklaringer fra noen av dem under kommisjonens høring 27. – 30. mars 2006 og vurderingene fra Den rettsmedisinske kommisjon (DRK). Uten forbehold konkluderer de nye sakkyndige og DRK samstemmig⁴² med at de tekniske bevisene som lå til grunn for den fellende dommen ble feiltolket.

Jeg forstår ikke at det er mulig å avvise denne konklusjonen og de omfattende utredningene som den hviler på ved å påstå at de er utslag av ”teoretisk” og ”oppkonstruert tvil”. Jeg skal kommentere særskilt et brev som ti forskere sendte til Gjenopptakelseskommissjonen 18. september 2006 (punkt 6.2) og et brev signert av 270 forskere innenfor medisin og naturvitenskap som ble overlevert justisministeren 9. juni 2008 (punkt 6.3). Kommisjonens forhold til DRKs underkjennelse av tannbittbeviset og avføringsbeviset behandles i punkt 7.

6.2 Brev fra ti forskere til Gjenopptakelseskommissjonen av 18. september 2006

⁴² Unntaket er professor Tore Solheim, se nedenfor punkt 6.3.2.

Den 18. september 2006, tre måneder før Gjenopptakelseskommisjonen traff sin avgjørelse, sendte ti anerkjente forskere med inngående kjennskap til minst ett av de tre tekniske bevisene, et brev til kommisjonen. Brevet er inntatt i kommisjonens avgjørelse s. 516-517 og har denne ordlyden:

”Undertegnede 10 forskere har alle inngående kjennskap til ett eller flere av de tre tekniske bevisene i Torgersen-saken – tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset. Vi overvar hele eller deler av Gjenopptakelseskommisjonens høring om de tekniske bevisene 27. – 30. mars 2006. Våre fagfelt er medisin, biologi, fysikk, kjemi, statistikk og odontologi. Vi har i mange år arbeidet med naturvitenskapelig problemstillinger, praktisk og teoretisk. Kommisjonen er kjent med våre CV-er.

I tiden etter høringen har vi med undring og stigende uro erfart at enkelte fortsatt hevder at det er mulig å tolke de tekniske bevisene slik at Torgersen kan knyttes til drapet. Dette gjelder dessverre også representanter for påtalemyndigheten. For at det ikke skal herske noen tvil når Gjenopptakelseskommisjonen i løpet av året avgjør om Torgersen-saken skal gjenopptas, ønsker vi med dette brevet å si klart fra at en slik tolkning ikke er vitenskapelig holdbar og derfor heller ikke sannhetssøkende.

Grunnen er enkel: De sakkyndige i 1958 verken hadde eller brukte metoder som kunne gi svar på hvorvidt de tekniske sporene på åstedet/offeret knyttet Torgersen til drapet. Likevel uttalte de sakkyndige i 1958 at tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. Det er smertefullt å måtte erkjenne at det i vitenskapens navn ble begått elementære og alvorlige feil i Torgersen-saken i 1958. Det er like fullt vår plikt som samfunnsengasjerte fagpersoner å presisere at det er hevet over enhver rasjonell tvil at det var nettopp dette som dessverre skjedde.”

Brevet er undertegnet av:

Professor dr.philos. Per Brandtzæg (medisin)
 Professor dr.med. Trond Eskeland (medisin)
 Professor dr.med. Per Holck (medisin)
 Professor dr.philos. Morten Laane (biologi)
 Professor dr.philos. Klaus Høiland (biologi)
 Professor dr.philos. Rune Halvorsen Økland (biologi)
 Professor dr.philos. Ragnar Bye (kjemi)
 Seniorforsker dr.med. Per Flood (medisin)
 Forsker dr.scient. Jon Ingulf Medbø (fysiologi)
 Professor DDS David Senn (USA, rettsodontologi)

Fire av de ti var oppnevnt sakkyndige for Høyesteretts kjæremålsutvalg da saken ble behandlet der i 2000-2001 og/eller da saken ble behandlet av Gjenopptakelseskommisjonen 2004 – 2006 (Brandtzæg, Flood, Senn, Økland). De andre seks har skrevet omfattende faglige utredninger om de tre tekniske bevisene.

Gjenopptakelseskommisjonen kommenterte brevet fra de ti forskerne i et eget avsnitt: *”Henvendelse fra sakkyndige vedrørende de tekniske bevisene”*. Her heter det bl.a. (s. 517):

”Påstanden om at de sakkyndige i 1958 uttalte at tannbittbeviset, barnålbeviset, og avføringsbeviset med nær 100 % sikkerhet knyttet Torgersen til drapet, er ... vitterlig ikke korrekt.”

Kommentar og konklusjon:

Kommisjonens utsagn innebærer for det første en påstand om at de sakkyndige i 1958 ikke med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. Som dokumentert under punkt 2.4.2 – 2.4.4 er det utvilsomt feil. Jeg gjentar stikkordmessig:

Tannbittbeviset: *”identisk”*

Avføringsbeviset: *”samtlige prøver stammet fra samme kilde, nemlig fra den drepte”*

Barnålbeviset: *”et naturvitenskapelig bevis av første klasse”*

Herav følger at det er feil når kommisjonen legger til grunn at de 10 sakkyndige feilaktig legger til grunn at de sakkyndige i 1958 konkluderte med at de tekniske bevisene i 1958 med stor grad av sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. Det er det motsatte som er tilfellet.

For det annet påstår kommisjonen at det *”vitterlig”* ikke er korrekt når de ti forskerne legger til grunn at de sakkyndige i 1958 anså de tekniske bevisene i 1958 for å være meget sikre (*”med nær 100 prosent sikkerhet”*).

At noe er *”vitterlig”* betyr i juridisk språkbruk at et faktisk forhold er så sikkert at dommeren i en straffesak kan bygge på det selv om det ikke har vært noen bevisførsel om det.⁴³ I vanlig språkbruk betyr *”vitterlig”* at noe er helt sikkert

⁴³ Andenæs, Johs. : Norsk straffeprosess Bind I s. 182.

og derfor ikke gjenstand for diskusjon.⁴⁴ Den juridiske og den vanlige betydningen av ordet ”vitterlig” er altså i hovedsak sammenfallende. Jeg legger til grunn at det er i denne forstand kommisjonen bruker ordet vitterlig. Kommisjonen påstår altså at det er helt sikkert at de ti forskerne tar feil med hensyn til sikkerheten i konklusjonene til de sakkyndige i 1958.

Det de ti forskerne, ved å bruke uttrykket ”med nær 100 prosent sikkerhet”, gir uttrykk for i brevet, er at de sakkyndige i 1958 uttalte at det var meget stor sannsynlighet for at de tre tekniske bevisene knyttet Torgersen til drapet. Dette utsagnet har de, som påvist ovenfor, full dekning for. Å påstå, som kommisjonen gjør, at deres utsagn ”vitterlig ikke [er] korrekt”, er derfor feil. Det er det motsatte som er tilfellet.

Gjenopptakelseskommisjonen skriver også om brevet fra de ti forskerne (s. 517):

”Brevet fremstår i det alt vesentlige som et engasjert partsinnlegg.”

Det er vanskelig å tolke dette på annen måte enn at Gjenopptakelseskommisjonen anser seg berettiget til å avvise brevet, og dermed også brevetts konklusjon om at de tekniske bevisene som felte Torgersen i 1958 er verdiløse. Denne forståelsen har Gjenopptakelseskommisjonen selv bekreftet i avgjørelsen for så vidt gjelder barnålbeviset (s. 264): *”Etter kommisjonens vurdering er barnålbeviset i alle fall ikke svekket.”*

I et brev som kommisjonens leder, Janne Kristiansen, sendte til justisminister Knut Storberget 24. juni 2008 ble avvísningen av brevet og dets innhold bekreftet nok en gang, se nedenfor i punkt 6.3.2.

6.3 Brev signert av 270 forskere innenfor medisin og naturvitenskap overlevert justisminister Knut Storberget 9. juni 2008

6.3.1 Brevet

⁴⁴ Norsk Illustrert Ordbok 1993 s. 985: Vitterlig: ”bekjent, bevislig, manifest, notorisk, ubestridelig, unektelig, uomtvistelig”.

Det er ingen tvil om at de ti forskerne ble opprørt over den holdning Gjenopptakelseskommissjonen viste i forhold til det omfattende arbeid de hadde utført på et vitenskapelig grunnlag. Kommisjonens avvisning innebar i realiteten en påstand om at de ikke hadde levert utredninger som var faglig holdbare. Da Janne Kristiansen i et intervju med TV2 ble konfrontert med at kommisjonen ikke hadde tatt hensyn til de nye sakkyndiges konklusjon, svarte hun: ”*Vitenskapen får uttale hva de vil*”. Hun understreket derved at kommisjonen anså seg berettiget til på fritt grunnlag å avgjøre om den ville legge de nye sakkyndige konklusjoner til grunn eller ikke.

Gjennom intervjuet med TV2 ble det offentlig kjent hvilken holdning Gjenopptakelseskommissjonen har til sannhetssøking i Torgersen-saken. Andre forskere innenfor medisin og naturvitenskap, som aldri har hatt noe med Torgersen-saken å gjøre, reagerte på prinsipielt grunnlag med forferdelse over Janne Kristiansen uttalelse, ikke minst i lys av påstanden i kommisjonens avgjørelse om at brevet fra de 10 forskerne var et ”*engasjert partsinnlegg*”. Dette førte til at 270 forskere innenfor medisin og naturvitenskap signerte et brev som ble overlevert justisministeren 9. juni 2008. Brevet gjengis i sin helhet:

*”Fra: Forskere innen medisin og naturvitenskap
Kontaktperson: Professor dr.med. John Kjekshus
Rikshospitalet, 0027 Oslo
(E-post: john.kjekshus@medisin.uio.no)*

Oslo 9. juni 2008

*Justisminister Knut Storberget
Postboks 8005 Dep
0032 Oslo*

Vitenskapelig bevisvurdering som grunnlag for rettssikkerheten

Påtalemyndigheten og domstolene bruker ofte medisinsk og naturvitenskapelig sakkyndighet. Disse vitenskaper kan gi avgjørende bidrag til riktige dommer, så fremt domstolene har evne til å forholde seg kompetent og kritisk til vitenskapens bidrag. En forsvarlig behandling krever at domstolene redegjør spesifikt og konkret for sine vurderinger og slutninger og at de ikke ser bort fra vitenskapelige utredninger uten å gi en begrunnelse som kan etterprøves faglig.

Dessverre er det fare for feil og misforståelser når jus på den ene siden og medisin/naturvitenskap på den annen side møtes. Dette har vist seg i praksis gjennom mange år i saker fra både inn- og utland. Problemstillingen er av særdeles stor betydning for rettssikkerheten.

En aktuell påminnelse om at det er grunn til å se nærmere på disse spørsmålene, er de erfaringer ti av våre kolleger gjorde under Gjenopptakelseskommissjonens behandling av deres bidrag som sakkyndige i drapssaken mot Fredrik Fasting Torgersen.

Da kommisjonen i årene 2004-2006 behandlet den 50 år gamle saken, utarbeidet våre kolleger omfattende skriftlige utredninger om de tre tekniske bevisene som felte Torgersen. I tillegg skrev de før saken ble avgjort et felles brev datert 18.09.06 (vedlagt) hvor de beklaget "at det i vitenskapens navn ble begått elementære og alvorlige feil i Torgersen-saken i 1958". De uttrykte "uro og undring" over at påtalemyndigheten fortsatt hevdet at tre tekniske bevis knytter Torgersen til drapet. Våre ti kolleger ønsket å fjerne enhver tvil ved å "si klart fra at en slik tolkning ikke er vitenskapelig holdbar".

I brevet slo våre kolleger fast at de 1) "har inngående kjennskap til ett eller flere av de tre tekniske bevisene i Torgersen-saken", 2) at de sakkyndige i 1958 "med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet", til tross for at 3) "De sakkyndige i 1958 verken hadde eller brukte metoder som kunne gi svar på hvorvidt de tekniske sporene på åstedet/offeret knyttet Torgersen til drapet".

Vi vil ikke ha uttalt noe om skyldspørsmålet ved denne omstridte straffesaken. Videre anser vi det som selvsagt at domstolene skal ha det endelige og overordnede ansvar for den helhetlige bevisvurderingen.

Det vi imidlertid ikke kan akseptere, er at Gjenopptakelseskommissjonen i sitt avslag (8.12.06) på begjæringen om ny prøving for domstolene avfeide våre kollegers brev som et "engasjert partsinnlegg" (s. 517), og at kommisjonens leder i et intervju til TV 2 konkluderte slik: "Vitenskapen får uttale hva de vil". Kommisjonens arbeid skal være en garanti for rettsikkerhet i straffesaker. Det er derfor skremmende at den slik neglisjerer moderne vitenskapelige metoder uten å gi noen konsistent analyse med troverdig begrunnelse.

Gjenopptakelseskommissjonens holdning reiser ubehagelige spørsmål, både om rettsikkerheten og om rettsvesenets kompetanse i bevisvurdering. Vi ber Justisministeren ta initiativ for å sikre at rettsvesenet fungerer på en slik måte at oppdatert og kritisk vitenskapelig metode sikres en plass i bevisvurderinger. Bare da kan eksperter fra medisin og naturvitenskap ta ansvar for å medvirke som sakkyndige.

Vi vil være takknemlige for å få bekreftet at brevet er mottatt. Videre ber vi om å bli holdt orientert om eventuelle tiltak Justisministeren måtte finne det rimelig å iverksette for å sikre at rettsvesenet forholder seg til vitenskapelig begrunnede konklusjoner på en faglig forsvarlig måte. Det er sterkt ønskelig med et samarbeid på dette feltet for å bedre rettsikkerheten.

Vedlagt følger en liste over kolleger innen medisin og naturvitenskap som har underskrevet dette brevet. Jeg er blitt delegert å underskrive for oss alle.

Med vennlig hilsen John Kjekshus”

Underskriftslisten pr. 4. september 2008 vedlegges som vedlegg 4.

6.3.2 Janne Kristiansens (Gjenopptakelseskommissjonens) tilsvar av 24. juni 2008

Brevet til justisministeren ble referert i Aftenposten 25. juni 2008 under overskriften ”Gjenopptakelseskommissjonen slår tilbake mot 270 forskere”.

Bakgrunnen var at den 24. juni, bare to uker etter at brevet var overlevert, og før justisministeren hadde rukket å svare, fant Janne Kristiansen, grunn til å sende et tilsvar - ikke til underskriverne, men til mottakeren - justisministeren. Tilsvaret lyder i sin helhet:

*”Justisminister Knut Storberget
Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo*

24. juni 2008

Fakta, forskere og Gjenopptakelseskommissjonen

Vi er gjennom media blitt oppmerksomme på et brev til justisministeren av 9. juni 2008 underskrevet av professor, dr.med. John Kjekshus, og nå tiltrådt av mer enn 270 forskere i medisin og naturvitenskap. Brevet retter sterk kritikk mot Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker for kommisjonens angivelige negative holdning til vitenskapelig sakkyndighet i straffesaker, med referanse til Torgersensaken. Vi kan vanskelig gå inn i en debatt om kommisjonens vurderinger, og har så langt unnlatt å kommentere de mange uttalelser og påstander som avgjørelsen i denne saken har vært omfattet av i ettertid. Det anses imidlertid nå nødvendig å oppklare et par sentrale misforståelser slik at gale forestillinger ikke får feste seg.

Brevet fra forskerne gjengir et utsagn av kommisjonens leder hentet fra et innslag i TV2-Nyhетene den 8. desember 2006 kl. 1830 etter avgjørelsen i Torgersensaken. Hun skal der angivelig ha konkludert med at: "Vitenskapen får uttale hva de vil"; underforstått at kommisjonen ikke bryr seg om vitenskapelige vurderinger og konklusjoner. Lederens uttalelse inngikk i et lengre intervju med TV2 tidligere på dagen. Uttalelsen er gjengitt ufullstendig og klippet ut av sin kontekst. Sammenhengen fremgår av flere andre TV- og radiointervjuer samme dag, nemlig at kommisjonen må foreta en helhetsvurdering av det totale bevisbildet. Dette ble også sagt i intervjuet med TV2.

I brevet fra forskerne siteres det også fra side 517 i kommisjonens avgjørelse i Torgersensaken. Brevskriverne uttaler om dette at kommisjonen i sitt avslag på "begjæring om ny prøving for domstolene avfeide våre kollegers brev som et engasjert partsinnlegg". Bakgrunnen for kommisjonens uttalelse i avgjørelsen var et brev fra 10 forskere mottatt av kommisjonen kort tid før avgjørelsen falt. Brevet var blant annet undertegnet av flere sakkyndige oppnevnt av kommisjonen i forbindelse med den offentlige høringen i Torgersensaken. I brevet gikk disse på en bemerkelsesverdig uprofesjonell måte ut over sin rolle og sitt mandat som offentlig oppnevnte sakkyndige ved å uttale seg om bevisvurderingen. Kommisjonen må, i likhet med domstolene, forholde seg til sakkyndige rapporter og erklæringer som avgis i samsvar med det mandat som er gitt ved oppnevningen og eventuelle forklaringer som avgis under forsikring. Kommisjonen kan ikke forholde seg til personlige meningsytringer.

Gjenopptakelseskommisjonen er ikke en ordinær rettsmiddelinstans. Kommisjonen tar ikke standpunkt til skyldspørsmålet, men vurderer om lovens vilkår for gjenåpning foreligger. I den aktuelle saken har kommisjonen foretatt en samlet vurdering av bevisene, hvor nye sakkyndige rapporter har inngått sammen med alt av øvrig bevismateriale. Det hører med til bildet at flere av de sakkyndige rapportene har en annen konklusjon enn det brevskriverne fremstiller som vitenskapelig riktig.

Kommisjonen har et selvstendig utredningsansvar. I Torgersensaken søkte kommisjonen blant annet å få det tekniske bevisbildet supplert med vitenskapelig DNA-analyser, siden det fremdeles er bevart biologisk materiale fra åstedet. Domfelte nektet imidlertid å medvirke til at slik analyse kunne gjennomføres.

Det er oppsiktsvekkende – og foruroligende – at forskere i medisin og naturvitenskap retter offentlig kritikk mot Gjenopptakelseskommisjonen uten å sjekke faktagrunnlaget for kritikken. Den 528 sider lange avgjørelsen i Torgersensaken, som også belyser kommisjonens forhold til vitenskapelig sakkyndighet, er tilgjengelig på Gjenopptakelseskommisjonens hjemmeside. Det

anbefales at hele kommisjonens avgjørelse leses av de 270 brevskriverne, og andre interesserte.

Dette brevet er tiltrådt av samtlige medlemmer og varamedlemmer i Gjenopptakelseskommisjonen.

*Janne Kristiansen
leder*

*Ann-Kristin Olsen
(sign)
fylkesmann i Vest-Agder*

*Svein Magnussen
(sign)
professor i psykologi,
Universitetet i Oslo*

*Birger Arthur Stedal
(sign)
lagdommer, Gulating lagmannsrett*

*Ingrid Bergslid Salvesen
(sign)
forsknings- og studiedirektør,
Universitetet i Tromsø*

*Øystein Mæland
(sign)
Divisjonsdirektør, psykiater
Ullevål universitetssykehus*

*Helen Sæter
(sign)
tingrettsdommer, Halden tingrett*

*Erling O. Lyngtveit
(sign)
advokat, forsvarer”*

Som det fremgår av brevet fra de 270 forskerne, er de bekymret for at aktørene i straffesaker ikke forholder seg til vitenskapelige utredninger på en saklig og nøktern måte, med den fare det medfører for justismord, slik det har vist seg i mange land, også i Norge. Foranledningen er, som det også fremgår, Gjenopptakelseskommisjonens avvisning av brevet fra de ti forskerne i Torgersen-saken. De 270 forskerne tar uttrykkelig ikke standpunkt til kommisjonens avgjørelse om ikke å tillate gjenopptakelse av Torgersen-saken, men uttaler seg på prinsipielt grunnlag og tilbyr justisministeren et samarbeid for å bedre rettssikkerheten i straffesaker.

Janne Kristiansen reagerer på brevet fra de 270 forskerne (som er enestående i norsk rettshistorie) ved å gå i forsvar for Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse i Torgersen-saken, i stedet for å hilse initiativet fra forskerne velkommen. Etter avgjørelsen i Torgersen-saken er jeg imidlertid ikke forbauset. Som leder av kommisjonen har hun et særskilt ansvar for at avgjørelsen holder faglig mål, noe redegjørelsen ovenfor viser ikke på langt nær er tilfellet. Kristiansen har utvilsomt sviktet sitt ansvar i denne saken. Hun følger nå opp fiaskoen med sitt tilsvaret av 24. juni, ved å gjenta tidligere feil og gjøre nye feil. Hun lykkes ikke med *”å oppklare et par sentrale misforståelser slik at gale forestillinger ikke får feste seg”* med *”referanse til Torgersensaken”*, som det står i tilsvaret. Det er nødvendig å påpeke noen kritikkverdige, til dels grovt kritikkeverdige, forhold i tilsvaret.

Kristiansen anfører for det første at kommisjonens avgjørelse beror på en *”helhetsvurdering av det totale bevisbildet”*. Dette er isolert sett en selvfølge. Faktum er at kommisjonen i sin avgjørelse har tatt i betraktning, i Torgersens disfavør, hovedbevis som i ettertid har vist seg å være verdiløse. Det hjelper ikke å gjenta at kommisjonen har foretatt en helhetsvurdering, når verdiløse bevis er gjort til en del av helhetsvurderingen.

For det andre kommenterer Kristiansen de 270 forskernes kritikk av at brevet fra de 10 forskerne av 18. september 2006 ble avfeiet av Gjenopptakelseskommisjonen som et *”engasjert partsinnlegg”*. Kristiansen kritiserer de ti forskerne for å uttale seg om *”bevisvurderingen”*. Dette er en meningsløs innvendig. De ti forskerne, hvorav fire (Brandtzæg, Flood, Senn, Økland) var oppnevnt av kommisjonen i egenskap av å være særlig sakkyndige, gir utvetydig uttrykk for at de tre tekniske bevisene som felte Torgersen i 1958 er verdiløse som bevis for hans skyld. Selvsagt er en slik vurdering en del av bevisvurderingen. Det er om denne delen av bevisvurderingen de ti sakkyndige er særlig kvalifisert for uttale seg, og det var det de gjorde i brevet. Som det fremgår var de ti forskerne bekymret for at kommisjonen ikke ville forstå at man ikke kan trekke verdiløse enkeltbevis inn i en *”helhetsvurdering”*. Kommisjonens avgjørelse tre måneder senere, og nå Kristiansens tilsvaret, har vist at denne bekymringen var berettiget, og fremdeles er det.

For det tredje skriver Kristiansen: *”Kommisjonen kan ikke forholde seg til personlige meningsytringer”*. Dette er avslørende for Kristiansens fordomsfulle holdning i Torgersen-saken. Brevet fra de ti forskerne er åpenbart ikke en ukvalifisert, personlig meningsytring. Brevet er tvert imot en ytring basert på omfattende faglige undersøkelser og utredninger, noe Kristiansen selvsagt er kjent med. Dessuten plikter kommisjonen, som er et forvaltningsorgan, å ta i betraktning all informasjon som den måtte motta uten hensyn til hvordan det er skjedd. Det er derfor også feil når kommisjonen i brevet forutsetter at

kommisjonen er undergitt de samme begrensninger som domstolene er når det gjelder hvilke bevis den kan (og skal) ta i betraktning (*"i likhet med domstolene"*).

For det fjerde skriver Kristiansen at *"flere av de sakkyndige rapportene har en annen konklusjon enn det som brevskriverne fremstiller som vitenskapelig riktig"*. Dette er dokumenterbart feil. Det er bare én person med formell kompetanse som sakkyndig som mener at de tekniske bevisene som felte Torgersen i 1958 ble riktig tolket, nemlig professor Tore Solheim, professor i rettsodontologi. Han mener at tannbittbeviset er et like sikkert bevis for Torgersens skyld som et DNA-spor. Dette sa han også under Gjenopptakelseskommisjonens muntlige høring 27. – 30. mars 2006. Utsagnet diskvalifiserer Solheim som rettsodontologisk sakkyndig for all fremtid. Kommisjonen, derimot, tar Solheims faglig sett meningsløse uttalelse på fullt alvor – i en *"helhetsvurdering"*.

For det femte viser Kristiansen til kommisjonens avgjørelse på 528 sider. Kommisjonen anbefaler alle å lese den, og forutsetter at leserne i så fall vil bli overbevist om at avgjørelsen er riktig. Jeg forstår at Kristiansen har denne oppfatningen. Det er imidlertid ren ønsketenkning uten rot i virkeligheten (se nedenfor i punkt 8).

For det sjette kritiserer kommisjonen Torgersen for at han ikke har villet etterkomme kommisjonens anmodning om avgi hårprøve. Torgersen avga hårprøve i 1958, som er forsvunnet. Torgersen har meget gode grunner for ikke å avgi en ny hårprøve. Jeg ga en utførlig begrunnelse for dette i brev til kommisjonen av 30. januar 2006. Brevet vedlegges som vedlegg 2.

Kristiansens tilsvaer ble, som nevnt, referert i Aftenposten allerede 25. juni 2008 hvor også Torgersens påståtte manglende samarbeidsvilje ble nevnt. Torgersen selv reagerte med dette korte innlegget i Aftenposten 3. juli 2008:

"I en artikkel i Aftenposten 25. juni står det at jeg ikke har villet avlegge DNA-prøve. Det er en helt uriktig påstand. I 1997 prøvde mine advokater fra Tønsberg å få foretatt en slik undersøkelse mot sakens beviser. I skriv av 9. februar 1998 svarer politiinspektør Gunnar Larsen: "Vi har imidlertid fått sikker beskjed om at dette beslaget ble destruert for noen år siden." Inspektøren legger så til: "Dette betyr at DNA-undersøkelser vedrørende blodspor⁴⁵ i dag uansett er utelukket."

⁴⁵ I brevet står det "blodspor m.v.". Formuleringen omfatter alt biologisk materiale som inneholder DNA, herunder hår.

Kristiansen må kjenne til politiinspektør Larsens brev, som er saksdokument. Det hindrer ikke at hun mistenkeliggjør Torgersen og offentlig beskylder ham for manglende samarbeidsvilje. Hun underslår også at kommisjonen i avgjørelsen av 8. desember 2006 skriver (s. 401):

”Fraværet av en analyse i dag er i seg selv ... ikke av nevneverdig betydning for gjenopptakelsesspørsmålet.”

Kommisjonen har rett i at Torgersens nektelse av å avgi hårprøve nå ikke er av betydning for gjenopptakelsesspørsmålet. Men i brevet til justisministeren, hvor hun forsvarer avgjørelsen, får det plutselig betydning. Dette er useriøst. Jeg viser for øvrig til advokat Erling Moss sitt brev stilet til Justisdepartementet av 12. august 2007 som vedlegges som vedlegg 3.

To av de 270 underskriverne, professor John Kjekshus (medisin) og professor Kristian Gundersen (biologi) har reagert på Kristiansens brev ved å henvende seg direkte til kommisjonen. Professor John Kjekshus er kontaktperson for de 270 forskerne. 11. juli 2008 sendte Kjekshus denne eposten til kommisjonen:

”Torgersen saken og de tekniske bevis.

Inge D. Hansen refererte 25/6 et brev fra Kommisjonen for Gjenopptakelse av Straffesaker angående vårt brev til justisminister Knut Storberget den 9. juni i år. Kommisjonens leder Janne Kristiansen uttaler at det er ”oppsiktsvekkende og foruroligende at forskere i medisin og naturvitenskap retter offentlig kritikk mot Gjenopptakelseskommisjonen uten å sjekke faktagrunnlag for kritikk”. Reaksjonen er skuffende fordi vi ønsket å påpeke betydningen av å bruke vitenskapelige kriterier i kvalifiseringen av tekniske bevis, uten å legge oss opp i kommisjonens konklusjon.

Mennesker er, også jurister, glemsomme, fordomsfulle, forutinntatte og påvirkelige. Vi etterlyser derfor kontrolltiltak som nøytraliserer disse høyst menneskelige egenskapene.

Kommisjonen etterspør ikke de kontrollene som er avgjørende for å bruke beviset. De oppnevnte sakkyndige kjente identiteten til offeret og den antatte gjerningsmannen. Det hjelper ikke at kommisjonen har tillit til de sakkyndiges uhildethet. Tannbittbeviset ville hatt tyngde dersom undersøkeren hadde greid å identifisere den antatte gjerningsmannens tannsett blant ett av mange anonymiserte tannsett.

I avføringsbeviset mangler de kritiske kontrollene. De biologiske funnene var ikke anonymiserte. Når offerets og gjerningsmannens identiteter er kjente for de sakkyndige, mangler undersøkelsen objektivitet og kan ikke godtas som bevis. Barnålbeviset er likeledes usikkert. De tekniske bevisenes holdbarhet må vurderes på grunnlag av vitenskapelige kriterier.

Kommisjonen anfører at de har ønsket DNA-analyse fra Torgersen fordi det forelå bevart biologisk materiale. Torgersen nektet å medvirke til dette. Det viser seg at han har levert biologisk materiale, men dette er angivelig blitt borte. Når prøver blir borte er han uten garanti for at forveksling av prøvene har skjedd og at det er hans tidligere leverte materiale som har havnet i feil skuff.

Med en slik opplysning ville ingen av oss følt oss sikre på at vi ikke ble bedømt på feil grunnlag.

*John Kjekshus
Professor emeritus
Divisjonsgruppe Rikshospitalet
Universitetet i Oslo”*

Professor Kristian Gundersen har sendt to eposter til kommisjonen, som også gjengis:

25. juni 2008:

”Til Kommisjonen for gjenopptagelse av straffesaker

Jeg viser til et oppslag i Aftenposten i dag 25/6-08 hvor det heter at kommisjonens leder Janne Kristiansen "anbefaler kritikerne å lese kommisjonens 528 sider lange rapport".

Som en av underskriverne skal jeg ha meg frabedt at man uten å ha undersøkt saken beskylder meg for å ha uttalt meg uten å ha satt meg inn i saken. Jeg har faktisk lest HELE rapporten, og det lenge før jeg ble bedt om å undertegne oppropet. Mine vurderinger er i det vesentlige basert på lesning av kommisjonens rapport, ikke på andre kilder.

På bakgrunn av min lesning av rapporten er jeg overbevist om at de sakkyndige den gangen uttalte seg klart feilaktig om i det minste noen av de tekniske bevisene. Det er oppsiktsvekkende at kommisjonen ikke konkluderer på samme måten ut fra det materialet som er gjengitt i rapporten. Når jeg leser rapporten på bakgrunn av min vitenskapelige trening er det svært vanskelig å følge sammenhengen mellom premissene og de konklusjoner kommisjonen gjør vedrørende de biologiske bevisene.

Jeg tar avstand fra at det insinueres at mine kolleger og jeg ikke har satt oss inn i saken. Jeg kan ikke skjønne hvilket grunnlag Kristiansen har for å hevde dette,

og håper ikke det er symptomatisk for hvordan hun vurderer fakta i straffesaker? Forøvrig har vi kun uttalt oss om de tekniske bevisene som ble fremlagt i retten, og eksplisitt ikke om skyldspørsmålet. Herunder har vi for eksempel ikke uttalt oss om kommisjonens ønske om nye DNA bevis fra hårstrå, noe som ikke har noen betydning for å vurdere bevisene som ble fremlagt i den opprinnelige straffesaken. Det synes usaklig av Kristiansen å trekke fram dette.

Jeg ber om å få tilsendt det brev det vises til fra Kristiansen til justisministeren omgående, jeg antar det er omfattet av offentlighetsloven? Jeg vil gjerne sikre meg at Aftenpostens gjengivelse av brevet er korrekt før jeg går videre med saken. Jeg er opplært til å undersøke primærkilder og vil gjerne unngå å tillegge kommisjonen meninger jeg hadde håpet at den ikke hadde.

Jeg ber om at denne eposten oversendes Kristiansen og de øvrige ansvarlige for brevet, og at den journalføres som inngående post.

Med hilsen

*Kristian Gundersen
Professor i Fysiologi
Institutt for molekylær biovitenskap
Universitetet i Oslo”*

26. juni 2008:

”Kjære kontorsjef Hildegunn Sandhalla,

Jeg takker for tilsendt brev. Jeg konstaterer at journalistens gjengivelse av innholdet i brevet er rimelig korrekt. Brevets siste avsnitt er insinuant på en finurlig og usaklig måte. Kommisjonen har ikke undersøkt hva undertegnerne av brevet har lest eller ikke lest. Det virker derimot som kommisjonen mener at dersom man leser rapporten så må man med nødvendighet dele kommisjonens vurderinger, slik er det altså ikke. På denne bakgrunn ber jeg om at kommisjonens medlemmer får tilsendt min epost av i går. Jeg synes kommisjonen skylder meg en unnskyldning.

Med hilsen

Kristian Gundersen”

Professor John Kjekshus og professor Kristian Gundersen er to meget anerkjente forskere innenfor hhv. medisin og naturvitenskap ved Universitetet i Oslo. Andre fremtredende navn blant underskriverne på brevet til justisministeren er professor Dag Hessen (biologi), professor Niels Chr. Stenseth (biologi), professor (tidligere rektor ved Universitetet i Oslo) Kaare Norum (medisin), professor (tidligere rektor ved Universitetet i Tromsø) Ole Danbolt Mjøs (medisin) og direktør for Kreftregisteret Frøydis Langmark (medisin).

Når 270 forskere innenfor medisin og naturvitenskap, de fleste på professornivå, skriver brev til justisministeren fordi de er alvorlig bekymret for hvordan aktørene i rettssystemet forholder seg til vitenskapelige metoder for sannhetssøking, burde det mane Gjenopptakelseskommissjonens medlemmer til ettertanke. Det er oppsiktsvekkende at nettopp det motsatte som skjer: Tilsvaret som ble sendt til justisministeren er, som det fremgår, undertegnet av kommisjonens leder, Janne Kristiansen. Men, som det også fremgår, har alle kommisjonens nåværende medlemmer og varamedlemmer tiltrådt tilsvaret. Dette er særdeles foruroligende. Alle syv har nå engasjert seg aktivt i ettertid for at den uholdbare avgjørelsen av 8. desember skal bli stående. Alle er dermed inhabile til å delta i den nye behandlingen, se punkt 9.

7. Gjenopptakelseskommissjonens forhold til DRK

DRK ble opprettet i 1900 for å sikre at medisinske, sakkyndige uttalelser i straffesaker holder faglig mål. Det er, og har alltid vært, et ubetinget krav at slike uttalelser skal forelegges DRK for kvalitetsvurdering, jf. straffeprosessloven § 187.⁴⁶

Uttalelsene fra de sakkyndige i 1958 for så vidt gjelder tannbittbeviset og avføringsbeviset faller inn under DRKs mandat, men uttalelsene ble, i strid med loven, ikke forelagt DRK i 1958. Det var en alvorlig saksbehandlingsfeil, som utvilsomt hadde medført at den fellende dommen skulle vært opphevet dersom dommen hadde blitt angrepet på det grunnlaget. Som lagmann Torolv Groseth uttalte i intervju i Morgenbladet 10. juli 2008:

” ... generelt vil jeg si at ingen saker skal tas opp til doms før bevismaterialet er klarert av den rettsmedisinske kommisjonen. Hvis dette ikke har skjedd, og det blir oppdaget og anket, er det over og ut. ”

⁴⁶ Plikten til sende inn rettsmedisinske, sakkyndige erklæringer til Den rettsmedisinske kommisjon fulgte tidligere av kgl.res. av 30. juni 1900 (Reglement for den rettsmedisinske Kommisjon og de rettsmedisinske Sagkyndige) § 2.

DRK fikk imidlertid, som et ledd i behandlingen av gjenopptakelsesspørsmålet, de sakkyndiges uttalelser fra 1958 til vurdering. Resultatet ble som kjent at både tannbittbeviset og avføringsbeviset ble underkjent. Men det spiller ingen rolle for Gjenopptakelseskommisjonen:

Betydningen av DRKs uttalelser om tannbittbeviset ”forsvinner” fordi tannbittbeviset, ifølge kommisjonen, ikke var viktig for bevisbedømmelsen i 1958. Som påvist ovenfor er det feil. Men uansett er det et faktum at DRK har underkjent tannbittbeviset. Kommisjonen forholder seg ikke til det.

Betydningen i forhold til avføringsbeviset ”forsvinner” fordi de DRK, ifølge kommisjonen, ikke har uttalt seg om bevisverdien. Som påvist i punkt 2.4.3 er også det feil. Men uansett er det et faktum at DRK har underkjent det arbeidet de sakkyndige utførte da de analyserte avføringsbeviset i 1958. Kommisjonen forholder seg ikke til det heller.

Gjenopptakelseskommisjonen er ikke bundet av uttalelser fra DRK. Men den kan ikke se bort fra dem uten å begrunne hvorfor den i så fall gjør det. I Torgersen-saken har Gjenopptakelseskommisjonen gjort nettopp det: Kommisjonen gjør ikke en gang forsøk på å imøtegå DRKs underkjennelse av to av de tre tekniske bevisene som felte Torgersen. Mens de ti forskerne som skrev brev til kommisjonen fordi de var bekymret for at kommisjonen skulle tillegge de tekniske bevisene verdi i Torgersens disfavør blir avvist på formelt grunnlag (*”personlige meningsytringer”*) blir uttalelsene fra DRK, som er et lovbestemt kvalitetssikringsorgan, ganske enkelt ignorert.

Disse usaklige forsøkene fra kommisjonens side på å eliminere betydningen av DRKs uttalelser rokker ikke ved faktum at de avgjørende svakhetene ved tannbittbeviset og avføringsbeviset som er påvist av DRK ikke kom frem under hovedforhandlingen i 1958. Det er utvilsomt en ny omstendighet som gir en rimelig mulighet for frifinnelse i en ny straffesak, jf. strpl. § 391 nr. 3.

8. Offentlig kritikk av Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse

Gjenopptakelseskommisjonens avslag på Torgersens begjæring om gjenopptakelse ble kritisert i en rekke artikler i Juristkontakt i 2007, som det her bare gis referansene til:

Nr. 1: Jurist Fredrik S. Heffermehl: *Kompetansesvikt i rettssystemet*

Nr. 2: Advokat Tor A. FUSDahl: *Gjenopptakelseskommisjonen fungerer ikke*

Nr. 2: Advokat Jan Tennøe: *Torgersen-saken. Hvor galt er det mulig å vurdere*

bevisene i en gjenopptakelsessak?

Nr. 2: Advokat Erling Moss: *Torgersen-saken og vitenskapen*

Nr. 4: Professor Ståle Eskeland: *Mot et paradigmeskifte ved bevisvurdering i straffesaker*

Nr. 5: Professor Per Brandtzæg, professor Ragnar Bye, professor Trond Eskeland, seniorforsker Per Flood, professor Per Holck, professor Klaus Høiland, professor Morten Laane, forsker Jon Medbø. Ingeniør Ole Synnes, professor Rune Økland: *Torgersensaken. Kulturkollisjon mellom naturvitenskap og juss*

Nr. 7: Advokat Gunnar Nerdrum: *Torgersen ... og Dreyfus*

Etter at Gjenopptakelseskommissjonen traff sin avgjørelse er det utgitt to bøker med relevans for Torgersen-saken:

Per Brandtzæg og Ståle Eskeland (red.): *Rettsmedisinsk sakkyndighet i fortid, nåtid og fremtid. Mot et paradigmeskifte ved vurdering av rettsmedisinsk sakkyndighet i straffesaker*, Cappelen Akademisk Forlag (2007).

Anders Bratholm og Ståle Eskeland (red.): *Justismord og rettsikkerhet*, Universitetsforlaget (2008).

De tekniske bevisene i Torgersen-saken er behandlet i Brandtzægs og Eskelands bok i artikkelen

Per Brandtzæg: *Rettsmedisinsk sakkyndighet i Torgersen-saken. En drapssak som illustrerer hvordan rettsmedisinsk sakkyndighet har villedet domstolene i 40 år.*

Torgersen-saken er ikke behandlet særskilt i Bratholms og Eskelands bok, men sider ved bevisbedømmelsen i 1958 er nevnt og kritisert i flere av artiklene (se stikkordregisteret). I begge bøkene dokumenteres at justismord ofte er et resultat av at sakkyndige har tatt feil, slik de gjorde da Torgersen ble domfelt i 1958. Torgersen-saken er altså ikke enestående, annet enn i den forstand at Gjenopptakelseskommissjonen synes uten evne til å forstå betydningen av at de sakkyndige uttalelsene som var avgjørende for den fellende dommen i 1958 ikke er holdbare.

I kjølvannet av brevet fra de 270 forskerne til justisministeren 9. juni 2008 er det kommet flere innlegg i dagspressen. Jeg skal gjengi noen av dem:

VG 27. juni 2008. Professor Per Brandtzæg: *Vitenskapen utfordrer jusen*

”Jusen har levd et beskyttet liv siden hekseprosessene, men utfordres nå i brev til justisminister Storberget underskrevet av 270 medisinere og naturvitere ved universitetene. Her er sterke navn som de tidligere rektorene Ole Mjøs og Kaare Norum. Det oppfordres til «initiativ for å sikre at rettsvesenet fungerer på en slik måte at oppdatert og kritisk vitenskapelig metode sikres en plass i bevisvurderinger», og «å sikre at rettsvesenet forholder seg til vitenskapelig begrunnede konklusjoner på en faglig forsvarlig måte».

Det tas ikke standpunkt til enkelte straffesaker, men Gjenopptakelseskommisjonens avslag på Torgersen-saken i 2006 utløste initiativet. Før avslaget, etter nøye å ha gransket de tre tekniske bevisene som felte Torgersen, sendte ti vitenskapsmenn brev til kommisjonen der de uttalte: «De sakkyndige i 1958 verken hadde eller brukte metoder som kunne gi svar på hvorvidt de tekniske sporene på åstedet / offeret knyttet Torgersen til drapet». Jeg er talsmann for disse ti som ble sjokkert da kommisjonen i sin utredning avfeide vår vurdering som «et engasjert partsinnlegg (s. 517)». Lederen Janne Kristiansen hevdet at «Vitenskapen får uttale hva de vil». Denne holdningen kan ikke våre 270 kolleger akseptere.

Vitenskapsteori inngår ikke i jusutdanningen, men dommere burde absolutt ha en grundig innføring i bevisvurdering. Vi håper Storberget støtter dette. Jeg hørte han fremheve på et seminar i 2007 at vi ikke må fanges av systemet slik at vi unnlater å stille kritiske spørsmål; da kan en fellende dom bli viktigere enn sannhet og rettssikkerhet. Videre at rettsvesenet må bli mer kunnskapsorientert og forskningsbasert; dommerne må komme bort fra å stole på magefølelsen. Juristenes bruk av upresise ord for sannsynlighetsgrad («utover rimelig tvil»), bygger ofte på ren synsing.

Jeg vil derfor presisere: Dersom et teknisk bevis i en straffesak ikke holder mål med naturvitenskapelige metoder, kan det ikke gis bevisverdi i rettssalen. Dette er kjernen i brevet til Storberget. For rettssikkerhetens skyld må «domstolene ha evne til å forholde seg kompetent og kritisk til vitenskapens bidrag», heter det. Slike konklusjoner må ikke tilsidesettes uten kritisk analyse og holdbar begrunnelse.

Kulturkløften ble synliggjort på ett seminar høsten 2006, arrangert i regi av Det medisinske og Det juridiske fakultet. Foranledning var en artikkel i tidsskriftet Science som viste den store risikoen for feilvurdering av tekniske spor. Ved hjelp av oppbevart DNA har et amerikansk Innocence Project fått frikjent over 200 straffedømte som samlet har vært fengslet 2500 år. Feil i sakkyndighet bidro til 63 % av de uriktige dommene, villedende forklaringer fra sakkyndige til 27 %, og gale vitneutsagn til 71 %. En rekke justismord i andre land og i Norge (f.eks. Liland-saken, mange saker om seksuelt misbruk av barn, Moen-saken og nå

Tveiten-saken) viser at feildømming pga. upålitelig bevisføring er et internasjonalt problem.

Kvalitetssikring

Kvalitetssikring av bevisføring fungerer ikke godt nok selv om Den rettsmedisinske kommisjon skal sjekke at sakkyndiges konklusjoner er vitenskapelig begrunnet. Dette har nylig vært debattert i Legeforeningens tidsskrift (nr. 3, 8 og 12). Olav Haugen, medlem av kommisjonen, påpeker at mange sakkyndige ikke etterlever innsendelsesplikten for rapporter. Kommisjonens leder, Randi Rosenqvist, beklager også mangelfull kvalitetssikring. I strid med loven ble ikke bevisene i Torgersen-saken forelagt kommisjonen i 1958. Hvis så hadde skjedd, ville kanskje de skråsikre konklusjonene blitt avvist.

Først nylig ble to av bevisene vurdert av Den rettsmedisinske kommisjon. Rosenqvist uttaler at «Sakkyndighetsvurderingene i Torgersen-saken var ikke dokumentert og begrunnet på det vis jeg mener er ønskelig, men sannsynligvis ikke dårligere enn mange andre sakkyndighetsvurderinger på den tid». At det siste er noe godt argument, er vanskelig å fatte. Faktum er at hennes kommisjon i 2001 og 2004 rapporterte at bevisene ikke var holdbare, noe Gjenopptakelseskommisjonen lot være å ta hensyn til i 2006.

Da Kristiansen ble konfrontert med sitt utsagn om at «Vitenskapen får uttale hva de vil», var svaret at Gjenopptakelseskommisjonen «må foreta totalvurdering av det fulle bevisbildet, ikke kun de tekniske bevis». Her når vi bunnen av kulturkløften. Selvsagt er det vanskelig for retten når sakkyndigheten spriker. Men vi ti nye sakkyndige i Torgersen-saken er helt enige oss imellom. Det fremgår dessuten ikke av kommisjonens utredning hva det er i totalbildet som kan opprettholde dommen. Vi føler på en juridisk overlevelse fra hekseprosessene, nemlig at skyld blir stående når domfelte ikke kan bevise sin uskyld. Prinsippet om at tvilen skal komme tiltalte til gode blir forkastet.

Frifunnet

Saken mot lensmann Alf Harald Tveiten demonstrerer en slik brutal holdning. Den minner oss om Fritz Moen som måtte gå i graven som morder fordi frikjennelsen for det andre drapet han var dømt for kom for sent. Etter at Tveiten hadde kjempet i 13 år for å bli renvasket for en bedrageridom, ble han frifunnet fem dager etter sin død. Gjenopptakelseskommisjonen avviste saken i 2006, men den ble så gjenopptatt etter erkjent feilbehandling. Kjennelsen fra Borgarting lagmannsrett da Tveitens anke ble avslått første gang i 1999 er skremmende. Tre fagdommere sto mot to legdommere som krevde håndfaste bevis: «Dette gjorde det nødvendig for fagdommerne å forklare de to legdommerne at selv om indisiekjeden (indisiene) punktvis (isolert) ikke kunne anses som bevis, kunne en skjønsmessig totalvurdering av alle indisier under hver enkelt post i tiltalen fylle kravene til bevis. Dette ville bero på den enkelte

dommers skjønn etter den regel som gjelder for påtalemyndighetens bevisbyrde».

Vi ikke-jurister vil ikke frata dommerne helhetsvurderingen når det er noe å bygge på. Men når medisinsk og naturvitenskapelig kunnskap viser at et teknisk bevis absolutt ikke er noe verdt, da kan ikke dommerne tillegge det skjønnsmessig vekt i rettssalen.”

VG 13. juni 2008. Per Brandtzæg: *Forskernes ståsted i bevisvurdering*

”En viktig diskusjon foregår mellom forskningsmiljøer og Gjenopptakelseskommisjonen.

Et prinsipielt brev fra 270 universitetsforskere er levert Storberget med anmodning om tiltak for å bedre rettsikkerheten. I min VG-kronikk 27.06. omtalte jeg dette initiativet under tittelen: «Vitenskapen utfordrer jusen». Kort sagt, dommere oppfordres til å forholde seg til naturlovene.

Vitenskapelig holdbar

Appellen om å gjøre vurdering av tekniske bevis i straffesaker mer vitenskapelig holdbar, falt imidlertid kommisjonens leder Janne Kristiansen tungt for brystet. Hun sendte 24.06. en klage til justisministeren om at forskerne undergaver hennes arbeid. Dette er misforstått da brevet tvert i mot innbyr til samarbeid for så godt som mulig å redusere antallet justismord.

Nettopp dette var hensikten med Gjenopptakelseskommisjonen, og Domstoladministrasjonen ved Tor Langbach sier seg enig i intensjonen med brevet. Videre har justisministeren uttalt at det er viktig å få mer vitenskapelig basert bevisvurdering.

Kristiansens klage til justisministeren fremstår som et personlig forsvar for at Torgersens forsøk på å få prøvet sin livstidsdom på nytt i 2006, ble avslått av hennes enstemmige kommisjon. Hun hevder uten å forholde seg til virkeligheten, at vi nye sakkyndige i Torgersen-saken har gått frem på en «bemerkelseverdig uprofesjonell» måte, og at det er «oppsiktsvekkende - og foruroligende - at forskere i medisin og naturvitenskap retter offentlig kritikk mot Gjenopptakelseskommisjonen uten å sjekke faktagrunnlaget for kritikken». Aftenposten 25.06. omtaler kontroversen under overskriften: «Gjenopptakelseskommisjonen slår tilbake mot 270 forskere». Det refereres bruddstykker fra begge brevene til ministeren, men dessverre mangler en viktig premis fra forskernes brev hva angår Torgersen-saken: «Vi vil ikke ha uttalt oss noe om skyldspørsmålet ved denne omstridte straffesaken. Videre anser vi

det som selvsagt at domstolene skal ha det endelige og overordnede ansvar for den helhetlige bevisvurderingen».

Blir lurt

Denne premiss har heller ikke Kristiansen fått med seg i sin klage. Hun gir inntrykk av at forskerne opererer utenfor sitt fagområde som selvsagt er teknisk bevisvurdering, og begir seg inn på jusens område. Slik kan både avislesere og ministeren bli lurt til å stille spørsmål ved forskernes vitenskapelige integritet. Fra personlige henvendelser opplever jeg at noen av de 270 ser det nettopp slik. Kristian Gundersen ga uttrykk for dette i Aftenposten 28.06: «Insinuasjoner om bevis». Det hjelper ikke at avisen 25.06. refererer Kristiansen korrekt. Når oppslaget ikke balanseres mot en viktig premiss fra forskerne, så blir det misvisende. Jeg synes dette er leit for mine vitenskapelige kolleger da det berører deres integritet som forskere. Og jeg føler ansvar for kontroversen da jeg var en som på vegne av ti nye sakkyndige i Torgersen-saken anmodet om underskrifter på brevet til justisministeren.”

Dagbladet 3. juli 2008. Fredrik S. Heffermehl: Kommisjonen som henger seg i hårstrå

”RETTSSIKKERHET: Gjenopptakelseskommisjonen dokumenterer igjen en skremmende inkompetanse.

Det var håp i luften da kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker startet i 2004. Gamle justismord kunne bli oppklart og ved å se dem i sammenheng kunne systemfeil bli oppdaget og rettssikkerheten bedret. Slik ble det ikke. I virkeligheten har kommisjonen allerede havarert. Et brev den skrev til justisministeren nylig må leses som et forsøk på å hindre at Storberget og folk flest skal få øye på vraket. I brevet gikk kommisjonen mot 270 toppfolk i norsk forskning som tidlig i juni tok et enestående initiativ for å bedre rettssikkerheten. Når kommisjonen skriver til departementet, er det ikke om de viktige spørsmål om systemfeil i strafferettspleien som forskerne har reist, men om et tema forskerne eksplisitt ikke ville mene noe om - og som vi alle er lei av: Den omstridte drapsdommen fra 1958 mot Fredrik Fasting Torgersen. Kommisjonen vil forsvare sitt avslag i 2006. Hovedgrunnlaget for å kreve Torgersensaken gjenopptatt var at rettsvesenet ikke kan bruke sitt «skipperskjønn» i helhetsvurderingen av bevis på vitenskapelige sannheter. Rettsvesenet må bøye seg for at naturlovene er allmenngyldige og at heller ikke dommerne kan heve seg over dem. Dette burde være selvsagt, men er det ikke i praksis.

I Torgersensaken var det gjort et viktig nybrottsarbeid mht. domstolenes vurdering av vitenskapelige bevis. En ting er om kommisjonen ikke av seg selv oppdager systematiske feil. Langt verre er det når den ikke oppfatter systemfeil som den får grundig beskrevet og servert på gullfat. Kommisjonen kan ikke ha forstått det sentrale i argumentasjonen for gjenopptakelse. Det er ikke omtalt, altså ikke en gang vurdert.

Kommisjonen skjønnte at to av de tekniske bevisene fra 1958 ikke holder lenger, men avslo likevel gjenopptakelse. Den hevdet at disse to bevisene ikke hadde hatt avgjørende betydning i 1958. Men i dette siste tok kommisjonen feil. Det er lett å påvise - og det er da også gjort, i form av en skriftlig uttalelse fra statsadvokaten i 1959 (Dorenfeldt), om at de tekniske bevisene ble ansett som førsteklasses bevis og var avgjørende for drapsdommen i 1958.

Når et forvaltningsorgan blir oppmerksom på alvorlige feil, skal det normalt rette sitt vedtak. I stedet for å beklage og rette, legger kommisjonen opp en steil juridisk hinderløype. Helt mot elementære regler insisterer den på at de som er bebreidet for grove feil selv skal vurdere anklagene. Den nekter å besvare spørsmål som er stilt for å avklare om saksbehandlingen har vært korrekt. Torgersen får ikke betalt advokathjelp. Det hele smaker ubehagelig av maktmisbruk.

De som kjenner saken godt, er ikke i tvil om at kommisjonens avgjørelse er gal og de reagerer sterkt når det at Torgersen ikke ville avgi hårprøve enda en gang brukes til å kaste mistanke over ham. Realiteten er at Torgersen faktisk har avgitt hårprøve, i 1958. Den gang hørte han ikke mer - hårprøven var altså ikke noe bevis mot ham.

Torgersen hadde meget gode grunner for å avslå ny hårprøve. Dette er grundig forklart for kommisjonen. Her helt kort: Som kommisjonen vet, ba Torgersen selv, i 1997, om at det ble foretatt DNA-analyser av alt bevismateriale. Politiet hadde lovet Torgersen å oppbevare bevismaterialet, men det hadde de ikke gjort. Hva med hårstråene som nå er dukket opp? Problemet er at de har usikker opprinnelse.

Mye står på spill. Når Torgersensaken sprekker, vil hoder rulle. Teller det ikke at Torgersen selv ba om DNA-analyse? Hva når politiet plutselig «gjenfinner» bevis? Kommisjonen vet at disse hårstråene kan stamme fra den hårprøven Torgersen avga i 1958. Og at en sammenligning da vil bli fatal for Torgersen, men til redning for politiet. Det vil parkere serien av grove feil fra politi og rettsvesen i den evige glemsel. Bevismanipulasjon er ikke ukjent for Torgersen. En ny hårprøve er en sjanse han ikke kan ta.

Kommisjonens viser igjen og igjen dårlig evne til å lese presist, analysere presist og konkludere presist og korrekt. Hårstråene er, som alt den ellers har prestert i saken, mer egnet til å felle kommisjonen enn Torgersen. I virkeligheten har kommisjonen allerede havarert.”

Aftenposten 18. august 2008. Ulf Stridbeck: *Kritikk på feil premisser*

”På Aftenpostens debattsider har flere innlegg (professor Per Brandtzæg 22. juni og forfatterne Ebba Haslund og Thorvald Steen 5. juni) koblet det strafferettslige prinsippet om at «tvilen skal komme tiltalte til gode» opp mot virksomheten til Gjenopptagelseskommisjonen for straffesaker. Det er fort gjort å gjøre den feilkoblingen om man ikke i tilstrekkelig grad kjenner til kommisjonen og dens oppgaver. Kommisjonen er ikke en domstol, men et forvaltningsorgan. Som forvaltningsorgan avgjør den ikke spørsmål om skyld eller uskyld. Kommisjonen er altså ikke en ankeinstans der skyldspørsmålet blir behandlet enda en gang.

Kommisjonens oppgave er heller ikke å begrunne eller forsvare en tidligere domfellelse. Domfellelsen er et faktum, og det strafferettslige skyldspørsmålet er rettskraftig avgjort. Det innebærer at det ikke er en tiltalt, men en domfelt som er part. I en slik sammenheng blir det feil å vise til at tvilen skal komme tiltalte til gode.

Ved begjæring om gjenåpning av en rettskraftig dom skal kommisjonen ta stilling til om det er dokumentert nye bevis eller nye omstendigheter som «synes egnet til å føre til frifinnelse eller avvisning eller til anvendelse av en mildere strafferegulering eller en vesentlig mildere rettsfølge». Bare dersom dette er tilfelle, er vi tilbake i strafferettsregimet med tvil som skal komme tiltalte til gode. Ved de gjentatte utsagnene fra Brandtzæg, Haslund og Steen kan det lett feste seg et feilaktig inntrykk om hva som er kommisjonens vurderingstema. Utsagnene kan også tyde på at kommisjonen på dette punkt blir kritisert på feil premisser.”

Aftenposten 25. august 2008. Per Brandtzæg, Ebba Haslund og Thorvald Steen: *Jus og sunn fornuft*

Torgersen-saken. Jusprofessor Ulf Stridbeck hevder 18. august at vi kritiserer Gjenopptagelseskommisjonen på feil premisser. Han mener vi ikke forstår forskjellen på en domfelt og en tiltalt og heller ikke kommisjonens rolle. Innlegget fremstår som et forsøk på å tåkelegge avslaget Fredrik Fasting Torgersen fikk av kommisjonen i 2006. Det foreligger solid dokumentasjon på at den avgjørelsen var feil.

Sakkyndig manglet kunnskap.

Vårt siste innlegg om saken i Aftenposten, forfattet av Brandtzæg 22. juni, konkluderte: «Det fremgår dessuten ikke av utredningen hva det er i totalbildet som kan begrunne livstidsdommen. Man får en ekkel følelse av en uskreven lov om å opprettholde skyld hvis den domfelte ikke kan bevise sin uskyld.

Dette er snudd på hodet i forhold til prinsippet om at tvilen skal komme tiltalte til gode.» Stridbeck avviser siste setning fordi Torgersen allerede er dømt. Men faktum er at de sakkyndige i 1958 manglet kunnskap til å forstå at de fellende bevisene ikke holdt vitenskapelig mål.

Hverken jus eller vitenskap bør frakobles sunn fornuft. Med dette som utgangspunkt vil enhver som uhildet setter seg inn i saken forstå at det var fravær av tvil hos det sakkyndige som førte til Torgersens dom.

Gjenopptagelseskommissjonen la i 2006 feilaktig til grunn at:

Juryen anså ikke bittsporet som et viktig bevis for Torgersens skyld.

Den rettsmedisinske kommisjon og oppnevnt medisinsk sakkyndig Brandtzæg underkjente ikke verdien av avføringsbeviset.

De sakkyndige i 1958 konkluderte ikke med at de fem barnålene i Torgersens dress stammet fra åstedet.

Tvert imot hevdet de sakkyndige i 1958 at disse bevisene med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet. Sammen med jusprofessor Ståle Eskeland har Brandtzæg gått detaljert gjennom kommisjonens avgjørelse for å se om det er noe som kan være oversett eller misforstått.

Resultatet er nedfelt i «Notat av 25. april 2008. Torgersen-saken: De tekniske bevisene i 1958 og i 2006.»

Fornuften bør seire.

Slutningen er at kommisjonens avslag på Torgersens krav om gjenopptagelse bygger på flere feil. Brandtzæg og Eskeland skriver derfor: «Vi anser våre konklusjoner som sikre i den forstand at det ikke er mulig å tolke de dokumenterte utsagn på andre måter i en søken etter sannheten.»

Torgersens advokat, Erling Moss, har gjennomgått dokumentasjonen og er enig i konklusjonene. Notatet er overlevert Oslo statsadvokatembeter med anmodning om møte for å demonstrere hvor grovt feil kommisjonen har tatt på helt sentrale punkter i sin utredning.

Vi håper at sunn fornuft vil seire til slutt.”

Klassekampen 28. august 2008. Erling Moss: *Gjenopptakelse av straffesak*

”Jusprofessor Ulf Stridbeck skriver i Aftenposten 18. august at når en person er dømt og vil ha saken gjenopptatt, så gjelder ikke den vanlige bevisregel om at tvil om faktum skal slå ut i den dømtes favør.

Årsaken skal ifølge Stridbeck være at vedkommende allerede er dømt og følgelig at han eller hun allerede har nytt godt av regelen. Om de nye opplysningene i saken representerer sannheten om en feilaktig dom, så er altså denne sannheten etter professorens oppfatning «oppbrukt»!

Men lovens hovedkrav er at nye opplysninger må være «egnet til» å føre til frifinnelse (straffeprosessloven § 391 nr. 3) eller at dommen er «tvilsom» nok i en alvorlig sak (§ 392). Her er et par eksempler:

Da de rettsmedisinske feil var grundig avslørt i Liland-saken, godtok Høyesteretts kjæremålsutvalg gjenopptakelsen med blant annet følgende kommentar:

«Det bildet de nye sakkyndige gir av den rettsmedisinske situasjon, fremstår på vesentlige punkter som forskjellig fra det de tidligere sakkyndige har gitt. Selv om også disse ga uttrykk for tvil og forbehold, blir forskjellen så stor at kjæremålsutvalget ikke finner det tvilsomt at de nye erklæringene må anses som nye bevis i saken. Bevisene har utvilsomt stor tyngde. Det er ikke omstridt at erklæringene er avgitt av anerkjente rettsmedisinere. [...]

Sannsynlighetsovervekt for at domfelte vil bli frifunnet ved en ny behandling av saken, kreves ikke» (Retstidende 1994, s. 1157, uth. her).

Og da Kommisjonen for gjenopptakelse godtok kravet fra lensmann Alf Harald Tveiten 06.06.08, i en mønstergyldig avgjørelse bare skjemet av en uforståelig dissens (4-1), skrev den til slutt:

«Men svakheter ved etterforskningen synes å ha medført at relevante opplysninger ikke i tilstrekkelig grad har kommet frem; saken synes å ha blitt dårligere opplyst for retten enn hva som var ønskelig og mulig [...] For gjenåpning er det som nevnt ovenfor tilstrekkelig at det er en rimelig mulighet for at de nye omstendigheter og bevis ville ha ført til en annen avgjørelse om de hadde foreligget for den dømmende rett» (uth. her).

Problemet er at noen synes de er «flinke» når de fremstiller dette helt annerledes, både som aktører i enkeltsaker og ved juridiske læresteder. Det som fremstilles som lov, gjelder i realiteten noe annet – enkelte saker skal ikke gjenopptas, uansett lovbestemmelser og nye opplysninger. Mener man det, er man om mulig enda flinkere.

Kompetansen som avsløres, er en velutviklet evne til å snakke bort feilene ved den opprinnelige domfellelsen, akkurat det kommisjonen ble opprettet for å få slutt på.”

Aftenposten 5. september 2008. Ståle Eskeland: *Tvil skal føre til gjenopptakelse*

”Ulf Stridbeck skriver i Aftenposten 18. august at ”det blir det feil å vise til at tvilen skal komme tiltalte til gode” i en gjenopptakelsessak, slik Brandtzæg, Steen og Haslund har gjort i sin kritikk av Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse i Torgersen-saken. Han viser til det selvsagte at en domfelt er part, ikke tiltalt, i en gjenopptakelsessak.

Tvil om holdbarheten av bevisene for en fellende straffedom er hovedvilkåret for gjenopptakelse. Høyesterett har fastslått at det er tilstrekkelig at bevisføringen viser at det er en ”rimelig mulighet” for frifinnelse i en ny straffesak.

”Sannsynlighetsovervekt for at tiltalte vil bli frifunnet (...) kreves ikke” (Liland-kjennelsen). Regelen er altså at tvil skal komme domfelte til gode.

Jussprofessor Ulf Stridbecks innlegg er et fordekt forsvar for Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse i Torgersen-saken. Forsøket var mislykket og kunne ikke lykkes: Hovedbevisene som felte Torgersen i 1958 er utvilsomt verdiløse. Regelen om at tvil skal komme domfelte til gode, er da overoppfylt. Regelen ikke er fulgt i Torgersen-saken. Det er problemet – og skandalen.”

Kommentar og konklusjon:

Med unntak av artikkelen til professor Ulf Stridbeck, som innholdsmessig nærmest er uten fornuftig mening, inneholder alle de siterte innleggene sterk kritikk av Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse. Kritikken gjelder i hovedsak at Gjenopptakelseskommisjonen ikke har tatt hensyn til at de avgjørende bevisene som felte Torgersen i 1958 i ettertid har vist seg å være verdiløse, slik jeg i detalj har påvist i denne utredningen. I artikkelen til Moss påvises dessuten at avgjørelsen er i strid med Høyesteretts avgjørelse i Liland-saken og med kommisjonens avgjørelse i Tveiten-saken.

9. De nåværende medlemmer av Gjenopptakelseskommisjonen er inhabile

Som det fremgår i punkt 6.3.2 er Janne Kristiansens tilsvar til justisministeren av 24. juni tiltrådt av samtlige nåværende medlemmer og varamedlemmer i Gjenopptakelseskommisjonen. Medregnet lederen, Janne Kristiansen, er antallet åtte. Av disse åtte er det bare fire som var ansvarlige for Gjenopptakelseskommisjonens avslag på Torgersens begjæring om gjenopptakelse 8. desember 2006 (Kristiansen, Mæland, Magnussen og Sæter).

De fire andre (Olsen, Stedal, Bergslid Salvesen og Lyngtveit) var ikke med på avgjørelsen. Det er i seg selv oppsiktsvekkende at de da kan gå god for at avgjørelsen er riktig med den store mengde saksdokumenter som foreligger.

Men det er verre enn dette: Stedal og Bergslid Salvesen ble oppnevnt som medlemmer av Gjenopptakelseskommisjonen etter at avgjørelsen i Torgersen-saken ble truffet. De kan umulig ha satt seg grundig inn i saken før Kristiansen skrev sitt tilsvar til justisministeren. Likevel forsvarer de avgjørelsen. Dette betrakter jeg som en uredelig handling i en alvorlig straffesak. Stedal er lagdommer. Bergslid Salvesen er forsknings- og studiedirektør.

Olsen, som er nestleder i kommisjonen, hadde permisjon i en periode mens Torgersen-saken var under behandling. Av denne grunn deltok hun ikke under kommisjonens muntlige høring om de tekniske bevisene 27. – 30. mars 2006. Olsens forutsetninger for å uttale seg om holdbarheten av kommisjonens avgjørelse i Torgersen-saken er bl.a. av denne grunn åpenbart mangelfulle.

Lyngtveit deltok under den muntlige høringen, men har hele tiden bare vært varamedlem i kommisjonen. I hvilken grad han har deltatt ved behandlingen av Torgersen-saken ellers i kommisjonen, som varte i nesten tre år (februar 2004 – desember 2006) har vi ikke kjennskap til.⁴⁷ Hans status som varamedlem må med nødvendighet bety at han ikke kan ha full oversikt over saken.

Også Olsens og Lyngtveits tiltredelse av Janne Kristiansens tilsvar til justisministeren er på denne bakgrunn sterkt kritikkverdig. De er henholdsvis fylkesmann og advokat.

Kommisjonen har stilt den nye behandlingen av Torgersens begjæring om gjenopptakelse i bero i påvente av denne utredningen. Det fremgår imidlertid utvetydig av Janne Kristiansens tilsvar til justisministeren av 24. juni 2008, som er tiltrådt og signert av samtlige medlemmer og varamedlemmer i kommisjonen, at de allerede nå har den bestemte oppfatning at det ikke finnes noe grunnlag for

⁴⁷ Vårt krav om innsyn i hvem av kommisjonens medlemmer som har deltatt på i alt 24 møter der Torgersen-saken har vært behandlet, er ikke tatt til følge av Gjenopptakelseskommisjonen, Justisdepartementet, Oslo tingrett og Borgarting lagmannsrett. Kravet er nå (august 2008) under behandling i Høyesteretts ankeutvalg.

å gjenoppta saken. Janne Kristiansen må selv ha oversendt tilsvaret til Aftenposten, som gjennom nyhetsoppslaget neste dag, 25. juni, sørget for at tilsvaret ble offentlig. Samtlige medlemmer av kommisjonen er dermed inhabile. Inhabiliteten er så åpenbar at jeg ikke finner det nødvendig å begrunne det nærmere.

10. Avsluttende kommentar og konklusjon

I advokat Moss sitt skriv av 17. juli 2007 og i denne utredningen er det påvist at Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 på avgjørende punkter bygger på feil fakta. I stor utstrekning legger kommisjonen andre fakta til grunn for avgjørelsen, så å si alltid i Torgersens disfavør.

Det faktiske grunnlaget som kommisjonens avgjørelse bygger på er så å si på alle punkter objektivt uriktig. Det er ikke mulig å fortolke seg fram til det faktiske grunnlaget kommisjonen bygger på. Feilene er av avgjørende betydning for gjenopptakelsesspørsmålet. Hadde kommisjonen bygd på riktige fakta, måtte saken utvilsomt ha blitt gjenopptatt.

I kommisjonens avgjørelse står det (s. 527):

”Etter kommisjonens vurdering foreligger det ikke særlige forhold ved bevisene i saken, slik de forelå i 1958, som gjør det ”meget tvilsomt” om dommen er riktig. Kommisjonen kan ikke se at dette, med tillegg av opplysninger som er kommet til saken etter 1958, kan bedømmes annerledes i dag.

...

Det er videre kommisjonens oppfatning at vilkårene for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 392 annet ledd heller ikke ville vært til stede, dersom det skulle foretas en bedømming ut fra dagens regel,⁴⁸ som kun krever at det er ”tvilsomt” at dommen er riktig.”

I intervju med Janne Kristiansen i Juristkontakt nr. 7 2007 står det (s. 9):

Juristkontakt: ” – er ikke saken mot Torgersen nettopp et eksempel på hvordan tidligere sakkyndighet er plukket i stumper og stykker gjennom ny viten?”

⁴⁸ Kommisjonen sikter her til at vilkåret for gjenopptakelse i medhold av strpl. § 392 annet ledd ble endret fra ”meget tvilsomt” til ”tvilsomt” i 1993, men bare med virkning for avgjørelser som er blitt rettskraftige etter 1. januar 1980.

Janne Kristiansen: *”Jeg vil ikke gå inn i en diskusjon om Torgersen-saken. Jeg skal bare minne om at det ble ført 71 vitner og 19 sakkyndige under hovedforhandlingen. For øvrig står jeg fullt og helt for avgjørelsen til kommisjonen.”*

Det er meningsløst av Kristiansen å vise til det store antallet vitner og sakkyndige i 1958. Spørsmålet for Gjenopptakelseskommisjonen er selvsagt hvorvidt bevisene, slik de ble presentert for juryen i 1958, holder, ikke hvor mange vitner og sakkyndige som ble ført.

Jeg har forsøkt å forstå hvordan det har vært mulig for Gjenopptakelseskommisjonen å bygge avgjørelsen på objektivt uriktige faktiske forutsetninger av helt sentral betydning. Jeg har også forsøkt å forstå hvordan dette har vært mulig uten at kommisjonen, etter alt å dømme, har vært i tvil. Jeg har måttet gi opp. På bakgrunn av brevet som kommisjonens leder, Janne Kristiansen, sendte justisministeren 24. juni 2008, og som er tiltrådt av samtlige medlemmer og varamedlemmer av kommisjonen, må jeg bare konstatere at kommisjonen synes å være helt utilgjengelig for rasjonell tenking i Torgersen-saken.

Konklusjon:

- 1. Ved den fornyede behandlingen av kravet om gjenopptakelse må Gjenopptakelseskommisjonen legge de fakta som er dokumentert i denne utredningen (og i advokat Moss sitt skriv av 17. juli 2007) til grunn.**
- 2. Fortsatt å bygge på de faktiske forutsetninger som lå til grunn for avslaget av 8. desember 2006, er en umulighet.**
- 3. Det følger da av strpl. § 391 nr. 3 og § 392 annet ledd at saken skal gjenopptas.**

Vedlegg:

1. Per Brandtzæg og Ståle Eskeland: Notat 25. april 2008. Torgersen-saken: De tekniske bevisene i 1958 og i 2006.
2. Brev til Gjenopptakelseskommisjonen av 30. januar 2006 fra Ståle Eskeland: Torgersen-saken. Anmodning fra kommisjonen om at Torgersen avgir hårprøve.
3. Brev til Justisdepartementet av 12. august 2008 fra advokat Erling Moss: Torgersen-saken – brev av 24. juni 2008 fra Kommisjonen for gjenopptakelse til Justisministeren.

4. Liste med underskrivere av brev til justisminister Knut Storberget av 9. juni 2008 (pr. 4. september 2008 har 279 forskere innenfor medisin og naturvitenskap underskrevet).